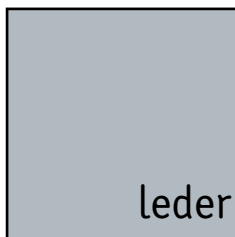

LEDER	Hvorfor har dere ikke sagt det <i>Av Grete Hauge</i>	2
MAGASIN	Jeg tror (tror jeg): et møte med Cupitt og Spong <i>Av Ivan Chetwynd</i>	4
	Biskop John Shelby Spongs forelesninger i Paulus kirke, teologisk fakultet ved Universitetet i Oslo og Stiftsgården Rättvik i Sverige gjennom brillene til en inspirert tilhører <i>Av Grete Hauge</i>	20
GUDSTJENESTEFORBEREDELSE	Vingårdssøndagen	25
	<i>Av Anne Anita Lillebø</i>	
	Såmannssøndagen	30
	<i>Av Grete Hauge</i>	
	Kristi forklarelsesdag.....	32
	<i>Av Rolv Nøtvik Jacobsen</i>	
	Søndag før faste (fastelavnssøndag)	35
	<i>Av Marit Bunkholt</i>	
	Askeonsdag	37
	<i>Av Jørgen Vik</i>	
	1. søndag i faste.....	38
	<i>Av Øystein Dahle</i>	
	2. søndag i faste.....	40
	<i>Av Martin Ravndal Hauge</i>	
	3. søndag i faste.....	44
	<i>Niels Jøran Riedl</i>	
BOKMELDINGER	Jacques Derrida: <i>Dekonstruksjon. Klassiske tekster i utvalg</i>	48
	Simon Grotrian : <i>Jordens salt og verdens lys.</i>	49
	<i>Begge meldt av Rolv Nøtvik Jacobsen</i>	
NYTT KIRKEBLAD	Nytt nytt norsk kirkeblad <i>Av Marit Bunkholt</i>	51

Hvorfor har dere ikke sagt det?

På seminaret «En ny kristendom i en ny tid» med biskop John Shelby Spong var det to spesielt interessante kommentarer på hans forelesninger. Begge kommentarene er relevante og maner til refleksjon. Den ene kom fra flere teologer som sa: Dette vet vi, dette er ikke noe nytt. Spong slår opp åpne dører. Den andre kommentaren kom fra mange uten teologisk utdanning: Hvorfor har dere ikke sagt alt dette? Hvorfor har vi ikke hørt dette i forkynnelsen?

Spørsmålet går like mye til meg selv som prest: Hvorfor har du ikke sagt det?

I et kirkelig miljø som langt på veg har gjort Gudsfortellingene til historiske hendelser, er det ikke så lett å si at hele Jesushistorien er malt i fortellinger farget av myter og legender. Julehøytiden har passert for denne gang, neste høytid i kirken er påsken. Hele min teologiske dannelse har gitt meg en spiritualitet som bæres av Jesu liv og fortellingene om Jesu møte med livet og

mennesker, jeg skjønner at Jesu liv handler om Guds nærvær. Som forkynner går jeg inn i mytene og legendene spunnet rundt Jesus uten at jeg gir tilhørerne en nøkkel å forstå at jeg tenker som mange av dem at Jesus ikke kommer dalende fra Gud med engler rundt seg og Jesus fór ikke opp til himmelen i bokstavelig forstand etter sin død med englene rundt seg.

Jeg har ikke behov for å stryke noe i juleevangeliet eller påskeevangeliet. Jeg har ikke noe behov for å avmytologisere Jesusfortellingene, jeg føler det redelig å forklare, gi synsvinkel, gi retning og på den måten slippe tekstene, mytene, fortellingene, evangeliene fri. Spørsmålet «Hvorfor har dere ikke sagt det» er et alvorlig spørsmål som har limt seg fast i min prestebevissthet. Det er et påtrengende spørsmål til oss som forkynnere, og *Nytt Norsk Kirkeblad* gir gjerne spalteplass til videre arbeid med utfordringen.

Nummerets to artikler er preget av biskop John Shelby Spong og Don Cupitt.

Ivan Chetwynd har fra sin teologiske studietid i Cambridge vært preget av teologien han møtte i den tida, av debatten i kjølvannet av boken «Honest to God», av sine lærere ved det teologisk fakultetet, og av andre Cambridge-teologer. Blant dem var Don Cupitt, som var studentprest for de anglikanske teologistudentene som bodde i nabohuset til Wesley House, hvor Ivan Chetwynd bodde. Selv hadde jeg ikke hørt om Don Cupitt før Ivan Chetwynd snakket om ham. På Spongseminar i Rättvik i november kom en svensk prest og snakket varmt om Don Cupitt og boka «Sea of Faith» Han fortalte at det i England er et stort nettverk av teologer som inspireres av Cupitts tanker. Spong fortalte at han hadde møtt Cupitt og hadde stor respekt for hans bøker og hans menneskelige kvaliteter. Ivan Chetwynd har nylig lest «Sea of Faith», og en av John Shelby Spongs bøker, og skrevet sine teologiske refleksjoner i artikkelen: «Jeg tror (tror jeg). Et møte med Cupitt og Spong».

Den andre artikkelen er mitt møte med biskop Spong etter to seminarer og en forelesning i november 2006, og studier av flere bøker fra hans penn. I Paulus kirke har vi denne høsten hatt som motto: Det er ikke farlig å tenke høyt og fritt. Artiklene i dette nummeret kan brukes som inspirasjon til å ta tak i og bli berørt av bøker og tanker som er skrevet eller sagt av beåndede og teologiske mennesker, enten det er Cupitt og Spong eller helt andre i teologiens mangfoldige landskap. Hva med dette mottoet for 2007: Leve inspirasjonen!

Gammel og ny tid i Nytt norsk kirkeblad

I dette nummeret tar vi foreløpig avskjed med en gammel tradisjon fra bladets morgen, med tekstgjennomgåelser i hvert nummer og til hver søndag m.m. i kirkeåret. Bladets ansvarlige redaktør Marit Bunkholt skriver om bladets nye fødsel helt bakerst i dette nummeret. Vi tror, som Forkynneren, at alt har sin tid.

Grete Hauge

Jeg tror (tror jeg)

Et møte med Cupitt og Spong

Av Ivan Chetwynd

Innledning

Jeg husker den søndag formiddag i 1963, da jeg åpnet *The Observer* og leste overskriften i magasindelen: «Our image of God must go!» Det var omtale av en bok av en anglikansk biskop, John Robinson. Boken het *Honest to God*, og var en presentasjon av tankene til banebrytende teologer som ville fornye både gudsbegrepet og hele den kristne troen: Rudolf Bultmann, Dietrich Bonhoeffer, Martin Buber, Paul Tillich. Boken åpnet teologiens verden for meg, og dannet utgangspunktet og referanserammen for min egen teologiske utvikling. Jeg har møtt kirkens tradisjonelle tro, liv og lære ut ifra perspektivene som man finner hos Cupitt og Spong, ikke omvendt.

Et par år senere studerte jeg teologi i Cambridge, under ledende – og i noen kretser kjetterstemplede – lærere: blant annet Dennis Nineham om evangeliene og Maurice Wiles om kirkefedrene og dogmatikk. Andre profilerte, fornyende teologer virket i byen: Hugh Montefiore var prest i studentkirken Great Saint Mary's, og Don Cupitt var prest på Westcott House, angli-

kanernes college rett over gata fra Wesley House, hvor jeg selv studerte.

I det siste par år har jeg hatt tid og anledning til å trekke sammen trådene fra mer enn 40 års aktive interesse for teologi, og har kunnet vende tilbake til de grunnleggende problemstillinger som disse teologene har vært opptatt av. Følgende refleksjoner har utgangspunkt i en bok av Cupitt som SCM press har tildelt status som en klassiker, og en bok av en annen anglikansk biskop, John Shelby Spong, som holdt seminar i Paulus kirke i Oslo i november 2006.

Gud

Forestill deg at du levde for 120 år siden. Kopernikus og Galileo har forklart jordklo- dens plass i universet og veltet den gamle forestillingen om at jorden er universets sentrum. Isaac Newton har lagt grunnlaget for fysikk, slik at man nå vet hvordan den fysiske verden fungerer. Charles Darwin har forklart hvordan livet har utviklet seg på jorden. Vitenskapen har gitt deg et nytt verdensbilde, og du kan smile litt overbærende

over de primitive forestillingene man hadde før Galileo, Newton og Darwin. Nå vet du sannheten!

Men når vi i begynnelsen av 2000-tallet ser tilbake på verdensbildet fra slutten av 1800-tallet, må vi også smile litt. Relativitetsteorien, kvantemekanikk, dna, hjerneforskning og ny viten om galaksene, sorte hull med mer har gitt oss et mer nøyaktig bilde av kosmos, fysikk og liv enn man hadde den gangen. Det er nå at vi vet sannheten! Og i tillegg har vi psykologi. Da jeg studerte psykologi på begynnelsen av 60-tallet, sa vår professor at om hundre år ville psykologi ha nærmet seg det stadium som fysikk hadde nådd med Isaac Newton.

Ja, hva vil opplyste mennesker tenke om oss om hundre år? Vil de smile av den primitive oppfattelsen vi har i dag av kosmos, fysikk og liv – av virkeligheten? Alt tyder på det. Hvem vet, kanskje endringene i verdensanskuelse mellom nå og 2106 vil bli like omfattende og revolusjonære som dem som fant sted med Galileo, Newton og Darwin?

Det er en av grunnene til at jeg ikke føler at moderne vitenskap tvinger meg til å avskaffe en objektiv gud, slik Don Cupitt oppfordrer meg til. Virkelighetsoppfattelsen endrer seg hele tiden, men Gud er ikke en del av den virkeligheten.

Helt fra begynnelsen av 60-årene har det vært klart for meg at man ikke kan si at Gud eksisterer – fordi ordet «eksistere», liksom alt vårt språk, bare kan designere det som finnes i den virkeligheten som vi har adgang til gjennom våre sanser, det vil si innen for de fire dimensjonene, lengde, bredde, høyde og tid. Ordet «Gud» betegner nettopp det som vi ikke kan tale og skrive om, det som er uten for språkets domene. Det vil også si, uten for våre fatteevner. Det vil også si, uten

for universet.

Men det betyr ikke at Gud må være langt borte og utilnærmelig. Det betyr at en eventuell gud må være i det man kan kalle «en annen dimensjon». En gud som er uten for universets uendelige grenser, kan samtidig være nærmere oss enn selv de elektriske impulsene i hjernen vår som skaper våre tanker.

En slik gud er svaret på spørsmålet som vokser inni meg for hvert år som går: *Hvorfor?* Hvorfor skulle noe som helst eksistere? Det virker mer og mer besynderlig at det finnes noe som helst, enn si det utrolige mangfold av former som det-som-er-til har antatt.

Spørsmålet om Gud hører sammen med de to spørsmålene som vitenskapen ikke kan svare på – ennå. Og mye tyder på at det er logisk umulig for vitenskapen noen gang å kunne svare på akkurat disse spørsmål.

1. Hvorfor og hvordan kom det hele i gang? – Gitt at dagens vitenskap har rett i å anta at universet har utviklet seg fra en «big bang» ved tidens begynnelse.
2. Hvorfor er det orden i universet? Hvorfor finnes det regelmessigheter i hvordan ting oppfører seg, slik at vitenskapen kan formulere teorier, og deretter prøve dem og enten modifisere dem eller forkaste dem? Hvorfor kan vi i daglig tale hevde at det finnes «naturlover»?

Oppsto universet av seg selv, eller var det noe(n) som satte det hele i gang? Oppsto de såkalte «naturlover» av seg selv, eller ble de bestemt av noe(n)? Begge de to mulige svar på disse spørsmålene virker totalt usannsynlige, men det ene er riktig, det andre er feil. Man behøver selvfølgelig ikke

beskjeftige seg med slike spørsmål i det hele tatt, og dagliglivet går sin gang uansett. Men hvis man skulle gjøre det tankeeksperiment, å si hvilket av de to alternativene virker minst usannsynlig, ville jeg personlig holde en knapp på svar nummer to i begge tilfellene. Når jeg grubler over saken, krever det mer tro å anta at alt som er til bare ble til av seg selv, som et slags kosmisk uhell, enn å tro at det ligger noe(n) bak.

La meg nevne her at alt dette, ja, hele universet, er noe som foregår inni hodet mitt. Det eneste jeg vet noe som helst om, er mine egne sanseintrykk, som jeg antar er resultatet av noe (elektriske impulser) som foregår i den grå masse som jeg antar ville komme til syne hvis man åpnet opp det som jeg ser i baderomsspeilet og som jeg kan ta på med fingrene, og som jeg kaller hodet mitt...

En gang i ungdomstiden hadde jeg en drøm som skremte nesten vettet av meg: Alt som eksisterte var meg selv og en ond torturist. Han sendte meg ut i liv etter liv, som turer på en karusell – og etter hvert skulle det gå opp for meg at alle andre mennesker og hele verden omkring meg ikke var virkelig, alt var en illusjon skapt i mitt sinn av denne onde guden som nøt sin makt over meg – makten til å få meg til å lide av kosmisk ensomhet. Det var en variasjon av solipsisme, overbevisningen om at andre mennesker og alt annet er en illusjon, at man selv er alt som eksisterer. Solipsisme er både en fullstendig uangripelig verdensanskuelse og en alvorlig mental forstyrrelse – subjektivismens endelige slutt punkt. «Universet, det er meg.»

Troen på at det finnes noe der ute – at du som leser dette ikke bare er et fantasifoster i mitt torturerte sinn på lik linje med alt annet – er nødvendig for å leve. Det er det definitive trosspranget. Og når man har

foretatt det spranget, er spranget til å tro på en Gud utenfor alt det annet ikke alt for stort likevel.

For Cupitt er Gud summen av våre verdier.^a Det er tale om en gud som vi selv konstruerer, eller som finnes inni oss. Spong taler noen ganger om Gud som inni livet.^b Men han bruker også Paul Tillich's språk, og taler om Gud som værens grunn, «the Ground of our Being». Når jeg «søker Gud i dypet og grunn av min egen eksistens», finner jeg at jeg, min væren, hviler på noe – et grunnlag, eller, for å bruke et bibelsk bilde, en *klippe*. Gud er det som ligger under meg, som støtter meg, gjør det mulig for meg å stå uten å bli feiet bort av den type kosmiske redsel som drømmen min uttrykker.

Men så er det også den gåte, at det finnes et «jag» som grubler over alt dette. Det finnes gjenstander i universet som har utviklet bevissthet, som tenker og føler – i hvert fall den ene gjenstanden som er jeg. Her på vår lille planet er det gjenstander som vi kaller dyr, som har bevissthet, og det virker som om den dyrearten som hittil har utviklet denne evnen mest er mennesket. Sier dette noe om det som evt ligger bak universet? Hvis det ligger noe bak, er det mer usannsynlig å tenke at det er en «upersonlig» kraft, eller at det er «personlig», i den forstand at det også på en eller annen måte rommer bevissthet? Jeg tenker ikke på dette-som-ligger-bak-universet som et vesen, en gjenstand, en begrenset person innen for tid og rom – men at det/den er personlig, ja, *mer* personlig enn et menneske er, nettopp fordi det/den er kilden til alt som er personlig.^c

Spong sier at Gud er til stede i alt, men «oppnår selvbevissthet og muligheten for å bli navngitt, hatt omgang med og gjenkjent bare i menneskelivet.»^d Betyr dette at Gud ikke var selvbevisst før mennesket entret

scenen? Det er nesten som å si at mennesket skapte Gud, at denne transcendentale virkeligheten eide ikke bevissthet før den blinde utviklingen til sist hostet opp menneskearten. Da kunne Gud bli ordentlig Gud! Dette er en antroposentrisk humanisme, som ikke bare gjør mennesket vesensforskjellig fra andre dyrearter – hva vet vi om hvalenes omgang med Gud? – men også ser helt bort ifra det faktum at jordkloden bare er et mikroskopisk støvkorn i universet, der det sikkert finnes millioner av andre selvbevisste livsformer på andre planeter, som kanskje kommuniserer med Gud på et mye dypere plan enn vi gjør.

Jeg har nå gjort noen tankeeksperimenter og laget noen påstander:

- I tillegg til alt som er, finnes det noe som ikke er, som jeg kaller Gud.
- Gud kan brukes til å forklare det uforklarlige, nemlig at noe er til.
- Gud satte i gang prosessen som alt som er til består av.^e Derfor kan Gud kalles «Skaperen».
- Gud kan brukes til å forklare at det finnes orden i det som er til – regelmessigheter, «naturlover».
- På en eller annen måte rommer Gud bevissthet, ettersom det finnes bevisstheter blant det som er til (i hvert fall min bevissthet). Derfor kan man tale om en «personlig Gud».

Nå kan jeg gå videre og spørre: *Hvorfor?* Denne gangen ikke: Hvorfor finnes noe til? men: Hvorfor satte Gud det hele i gang? Her blir spekulasjonene mine enda mer fantasifulle og antropomorfske.

Kanskje Gud heller ikke likte den kosmiske ensomheten? En mulig forklaring på Guds motivasjon ble åpenbart i drømmen

som jeg nevnte.^f Kanskje Gud ville bøte på den kosmiske ensomheten og kjedsomheten ved å lage noen skapninger som han kunne leke med, utsette for alskens pine og smerte, før han til slutt slukker dem ved døden – eller sender dem tilbake til jorden for en ny runde med tortur, eller overfører dem til en annen dimensjon med evig pine.

En annen forklaring er det motsatte. Kanskje Gud ville bøte på ensomheten ved å skape noe han kunne ha et kjærlighetsforhold til. Dette er jo den tradisjonelle kristne forklaringen på formålet med skapelsen.

I sin bok *The Foolishness of God*,^g lanserer Austin Baker den tanken at vår verden er innrettet slik at kjærligheten er den høyeste verdien. Kjærligheten har bedre eksistensvilkår enn for eksempel lykke.

Her i verden finnes mye som dyreartene kan nyte og bli knyttet til. Dyrene med bevissthet (i hvert fall mennesker, men sikkert også andre dyrearter) finner livets dypeste nytelse og mening i sine forhold til hverandre – og i noen tilfeller i sitt forhold til den gjemte, gåtefulle Gud selv. Men samtidig styres universet med en jernhånd, etter ubøyelige og barmhjertighetsløse regler (naturlovene igjen). Det eller den man elsker kan hvert øyeblikk bli ødelagt eller tilintetgjort. Kjærligheten eksisterer hele tiden under en trussel, er sårbar. Dette gir kjærligheten en dybde og en spiss som den ikke ville ha, hvis universet var uten død, tap, smerte og lidelse. Ja, man kan argumentere at man aldri ville kunne sette pris på den annen, og på kjærlighetsforholdet til henne/ham/den, hvis ikke muligheten for tap hang hele tiden over forholdet. Og en viktig del av kjærlighetens vesen er å beskytte den elskede, avverge lidelsen som hele tiden truer henne/ham/den.

Man kan avverge tapet i en viss grad

ved kunnskap om årsaker og virkninger, som kan føre til ulike beskyttelsesforanstaltninger. Men tap kan ikke avvigeres av rikdom eller visdom eller fromhet. Religiøse øvelser som offerhandlinger eller forbønn har ingen garantert virkning mot ulykker eller sykdom. De kan gi håp, men skuffelsen kan være tilsvarende stor når de ikke virker.

Spong drøfter dette i forbindelse med en personlig erfaring med sykdom i familien.^h Det minnet meg om en gang jeg gikk nedover Colletts gate i retning Bislett. Jeg møtte en ung muslimsk kvinne på vei oppover. Vi passerte hverandre – og to sekunder senere falt et helt vindu, med ramme og det hele, ut fra 2. etasje i gården vi nettopp hadde passert. Det deiset ned på fortauet i et sky av glasskår akkurat der vi hadde passert hverandre. Jeg tenkte: Var det en liten kristen engel som hadde passet på meg, eller en liten muslimsk engel som hadde passet på henne? Men samme kveld avsporet et tog i Tyskland, og mange skolebarn og andre ble drept. Hvem hadde passet på dem?

Likevel ber både Spong og jeg. Den katolske helbredelsespredikant Francis MacNutt anbefaler bønn for syke i form av å visualisere i fantasien at den man ber for blir frisk. Spong spekulerer over om det kan være hittil uoppdagede forbindelseslinjer mellom mennesker, som gjør at våre gode tanker for hverandre kan virke inn på hverandres liv. Det har i hvert fall en virkning på ens eget liv og ens forhold til andre, når man – i hvert fall jeg – tenker på dem i en bønnesammenheng – når jeg holder familie og venner fram foran det mørke Mysteriet som finnes dypt inne bak mine forestillingsevner når jeg ber.

Jesus

Hvis man kan forestille seg en Gud som har, eller er, bevissthet, og som ønsker omgang med andre bevisstheter, er det ganske logisk å tenke seg at Gud da vil ønske å kommunisere med de andre bevissthetene. Og da er det ikke noe særlig stort skritt å forestille seg at Gud kunne bruke et menneske for å kommunisere med de bevisste vesener som hører til menneskearten. Det er på den måten at jeg kan forestille meg inkarnasjonen – at disiplenes erfaring av møtet med Jesus, de erfaringene som var opphavet til evangeliene, gjenspeiler en «handling», et «ønske» – noe – fra Guds side. Det egentlige opphavet til Jesu rolle som den som viser oss Gud, ligger ikke hos evangelistene eller hos Jesus, men hos Gud.

Som Spong gjør klart, er det disiplenes *erfaring* som ligger bak evangeliene og hele den kristne kirkes bilde av Jesus. Erfaringen var så dyp og så spesiell, at disiplene bare kunne forklare den ved å si at «Gud var i Kristus». Deres gudsbegrep var kanskje ikke så sofistisert som vårt, men Gud var likevel ordet som dekket det endelige, uendelige, det som ligger bak og over alt annet. Og intet mindre dugde, hvis de ville fortelle hvem Jesus var. Og de hadde hele Det gamle testamente som klangbunn og kilde.

Spong viser hvordan fortellingene i Det gamle testamente var opphavet til mange av beretningene om Jesus. Jeg husker da dette først ble forklart for meg i studietiden, og det konkrete eksempel som ble gitt. I sin beretning om Jesu korsfestelse forteller Johannesⁱ at soldatene kastet lodd om Jesu klær, noe som kirken sier er i oppfyllelse av Salme 22,19. Men hva ville evangelisten ha sagt, hvis en kvinne (eller kanskje til og med en mann) hadde kommet til ham og sagt: Jeg

var til stede hele tiden mens Jesus hang på korset, og jeg så ikke tegn til at soldatene kastet lodd om hans klær! Jo, evangelisten ville ha svart: Hva er mest pålitelig: Et skrøpelig menneskes hukommelse eller Guds eget ord? Det står skrevet at de kastet lodd om klærne, derfor må det ha skjedd.

For hundre år siden mente man at de tre første evangeliene var historisk pålitelige beretninger om Jesu liv, mens Johannes var en teologisk tolkning av Jesu liv, som ikke nødvendigvis gjenga ting som faktisk hadde skjedd. Men forskere i det 20. århundre fant ut at de tre første evangeliene også er tvers gjennom teologiske dokumenter som tolker Jesu liv. Samtidig har man funnet ut at Johannes nevner flere detaljer om Jerusalem som ellers gikk tapt da byen ble rasert i år 70. Man mente for eksempel at de fem buegangene ved Betesda-dammen^j bare hadde symbolsk betydning – inn til arkeologene gravde fram en gammel dam som svarte til beskrivelsen i evangeliet. Klimaforskere har også bemerket at det ikke var tilfeldig at Jesus underviste i Salomos buegang i templet: Dette var det eneste stedet der det var ly for en kald vind som var vanlig om vinteren.^k

Matteus hevder at Jesus var en ny Moses; Markus at han var den sterke som kunne vriste mennesker ut av Satans grep; Lukas at han tok de underprivilegerte og utstøtte med i Guds rike; og Johannes at han drar mennesker dypt inn i symbolikken i Det gamle testamente og i verden omkring oss. Men det må ligge konkrete historiske hendelser som bakteppe for det som disiplene opplevde i møtet med Jesus, og der ved for evangelistenes tolkninger av Jesus. Har Spong rett, når han tolker store deler av evangeliene som fortellinger i den jødiske tradisjon, som ble diktet for å vise at

Jesus var en ny – og større Abraham, Moses, Josva, Elias? Min egen professor i evangeliene, Dennis Nineham, mente at noe som var spennende med hele fagfeltet var at man også i dag kunne oppdage dokumenter nedgravd i sanden i Palestina eller Egypt, som kunne kullkaste alt som forskerne mener å ha forstått.

For meg er det viktige spørsmålet: *Gjør det noe?* Gjør det noe om det skulle vise seg at Jesus ikke gjorde de undergjeringene som evangeliene beretter om. Og for meg er svaret nei. Også når det gjelder de store undere som markerer kirkens tradisjonelle lære om begynnelsen og slutten på Jesu liv på jorden.

Spong hevder at læresetningen om jomfrufødselen gjenspeiler en sexist forakt for kvinner^l – men det er bare fordi alle mennesker den gangen hadde begrenset kunnskap om forplantning. Poenget med læren om jomfrufødselen er at Jesus er en ny Adam, eller en ny Melkisedek^m. Jesus har ingen menneskelige aner. Han ble skapt av Gud uten menneskelig arvestoff, på samme måte som Adam. Og embryoet ble plassert i Marias livmor. Jesus var det første prøverørsbarn!

En alternativ forklaring på Jesu herkomst er at en unge jente fra Nasaret delte skjebnen til så mange kvinner og jentunger i okkuperte områder, og ble voldtatt av en romersk soldat. For meg sier også dette noe dypt og meningsfullt om Guds nærvær i verden. Ja, jeg kan si at det ville være typisk av Gud (min Gud) å la sin sønn bli unnfanget på nettopp den måten. Det antyder at Gud finnes i menneskelivets sårbarhet, blant ofrene. Men Maria var tøff. Lovsangen *Magnificat*, lagt i hennes munn i Lukas 1, er i all sannsynlighet diktet av evangelis-

ten eller hans kilde. Men den må gjenspeile noe av selvbevisstheten og styrken til denne unge kvinnen, som bar fram sitt barn, som bærer fremtiden i seg tross alt. Maria og hennes lovsang – om det gjelder den historiske ungjente med ukjent fortid eller den mytiske gudfødtersken – har alltid fremstått for meg som det ypperste i menneskelig mot, selvtilit og fremtidshåp, en modell til kontemplasjon og etterfølgelse.

Og når Jesus «for opp til himmelen» er ordet «opp» uten betydning. I følge Apostlenes gjerninger 1 var det en sky som fjernet Jesus fra apostlenes syn – skyen som i Det gamle testamente er symbolet på Guds nærvær, Mysteriet. Jesu kropp forsvant inn i den andre dimensjonen, den som man (jeg) kaller Gud, og som også kan kalles himmelen. Himmelen er nettopp det stedet som ikke finnes, stedet som er utenfor tid og rom og derfor utenfor alt som er til. Hvis vi vil tale om dette som vi ikke har språk for, kan vi bruke et person-billedspråk og tale om Gud, eller vi kan bruke et sted-billedspråk og tale om himmelen.ⁿ

Spong gjengir et syn som jeg også har hørt helt fra studietiden: At beretningene om Jesu oppstandelse, hans himmelfart og Den Hellige Ånds komme pinsedag er en kronologisk utgreiing gjort av Lukas for å skape orden i én eneste stor begivenhet: At noe mystisk skjedde med Jesu kropp etter hans død. Personlig synes jeg det er vanskelig å forklare snuoperasjonen i disiplenes liv etter langfredagens fiasko, hvis ikke det ligger en virkelig historisk hendelse bak evangeliets beretninger om Jesu oppstandelse – beretninger som for øvrig spriker i alle retninger og kunne sies å gjenspeile kaotiske inntrykk og følelser etter en uventet og unik hendelse. Og Lukas' utgreiing gjør det enklere å feire den store begivenhetens ulike momen-

ter: Døden er overvunnet, Jesu nærvær er ikke lenger begrenset av en fysisk kropp, en kraft virker inn på menneskelivet som vind og ild.

Spong er på sitt beste når han skildrer hvordan Jesus viser kjærlighet for alle mennesker, hvordan han gir ethvert menneske samme verdi, uansett rase, kjønn eller sosial status.^o Jesus ble et menneskelig bilde av Gud, forstått som livets og kjærlighetens kilde, eksistensens grunn.^p For Spong, hvis jeg forstår ham riktig (som slett ikke er sikkert), blikker immanens i form av dette ekstreme menneskeverd – kjærlighetens tilstedeværelse, livskvalitet, bekreftelse av eksistensen^q – over i transcendens, fordi vi her krysser grensen fra vår menneskelighets begrensninger til selve eksistensens kilde, Gud.^r For Cupitt (hvis jeg forstår *ham* riktig), finnes det ingen grense å krysse.

Cupitt skriver svært lite om Jesus i sin boks avsluttende kapitler. Kristendommen skiller seg ut fra andre religioner ved sin åndelighet, ikke ved noe personlig forhold til verdiene som finnes i Jesus.^s Trosartiklene har visnet bort. Gud, forstått som en person som eksisterer på en eller annen måte, har forsvunnet, fordi vitenskapen og hverdagen ikke har plass til en Gud som handler. Tar man konsekvensen av dette, blir det klart at Gud er «en personlig religiøs ideal, et bilde på vårt livsmål».^t «Å tale om Gud er å tale om de moralske og åndelige verdiene vi burde ha som mål, og om hva vi burde bli.»^u Og den kristne som har nådd målet (her henviser Cupitt til Kierkegaard og Wittgenstein) er én som lever i nuet. Man lever i et absolutt bekreftelse av livet her og nå som gjør alle spekulasjoner og trosartikler om Gud, og alle tanker om en fremtid hinsides døden, overflødige.^v

Det religiøse oppdraget er derfor å bli sanne individer. Og vi finner ikke oss selv ved henvisning til Gud, naturen eller samfunnet (jf Nietzsche m.fl.), men ved å skape vårt eget liv. Her introduserer Cupitt de bibelske begrepene «en ny pakt» og «Guds rike», der samfunnets krav og individets selvoppgjørelse ikke er i strid med hverandre, men er slått sammen.^w Dette er vel og bra, og bevisst i slekt med kristen mystikk. Men for meg mangler det en overgang her til den «helheten» som Cupitt sier vi bidrar mest til når vi er blitt oss selv. Han kan tale om Jesus som «vårt *alter ego*, vårt sanne jeg»^x (den eneste henvisning til Jesus i bokens siste kapittel), men det Guds rike som Jesus (i følge evangeliene) forkynte, er *i blant* oss, ikke bare *inni* oss – i blant oss fordi Jesus selv kroppsliggjorde det, og fordi det er tale om et *rike*, et menneskelig samfunn. Jeg aner behovet for et trossprang her, ut av meg selv og til andre mennesker, til et samfunn, til kjærlighet, til «kilder uten for oss selv». Her er Spong, tross sin provoserende stil og sin avvisning av en personlig Gud, nærmere en *kristen* tro – og kanskje ikke så langt fra tradisjonell kristen lære som han gir inntrykk av.

Treenigheten

Kirkefedrene kjempet seg fram til de historiske trobekjennelsene og læren om Treenigheten – bokstavelig talt kjempet, gjennom strid og politiske manøvreringer på konsilene som ble kalt sammen etter at keiser Konstantin gjorde det stuerent å være kristen, og ønsket at kirken skulle få orden på sin lære. Det er sant at sluttresultatet er en innsnevring sammenlignet med det frodige mangfoldet som preget tiden forut.

Men det spørres om hva alternativet hadde vært. De som ble kjetterstemplet var ikke yringsfrihetens og mangfoldets tapre talpersoner. Hvis ikke den ortodokse læren hadde blitt etablert, er det stor sannsynlighet for at en annen, like innsnevrende, lære hadde seiret. De ulike former for «vranglære» kan betraktes som enda snevrere enn den offisielle linjen, som forsøk på å løse dilemmaene, overvinne selvmotsigelsene – og i praksis avskaffe Mysteriet. Og hvis kirken var håpløst patriarkalsk og utviklet en negativ holdning til seksualitet og kroppen, var forholdene minst like ille hos den vage, mangslungne bevegelsen som kalles gnostisismen, og som var ortodoksiens fiende nummer én. Her var det klar tale om at kroppen og hele den materielle verden er ond, skapt av et ondt vesen, ikke av den gode Gud. Frelsen er å frigjøres fra kroppen og det materielle. Og i Tomasevangeliet kan Jesus forsvare Maria Magdalenes stilling i apostelskaren ved å si at han vil skape henne om til mann, slik at hun kan gå inn i gudsriket. Ikke mye kvinnefrigjøring der i gården! Men for all del, vi har nok mye å lære av at de ulike trosretningene tas fram og presenteres. Det finnes mye rikdom og visdom i å leve seg inn i ulike verdensanskuelser.

For meg har treenighetslæren alltid fremstått som et forsøk på å sette ord på apostlenes *erfaring* av gudsnærværet. Skapelsen er ikke selvforklarende, men peker mot en Gud som skapte alt – en god Gud, fordi det skapte er såre godt. Møtet med Jesus var så avgjørende at det ikke kunne forklares på annen måte enn ved å si at Jesus var Gud. Og like konkret og gubbærende var opplevelsene av kjærlighet og åndelig kraft i det menneskelige fellesskapet i hverdagen. Disse opplevelsene kunne bare forklares ved å tale om Gud som Ånden som

berører og bor i mennesker. Langt fra å være akademisk flisespikkeri er treenighetslæren uttrykk for hvor man kan finne Gud – logiske brist og paradokser til tross.

Mennesket

Kopernikus og Galileo endret ikke bare vår forståelse av universet, men også vår måte å finne ut sannheten om verden omkring oss. Tidligere, hvis man ville vite sannheten om jorden, solen og stjernene, skulle man lese Bibelen. Der fikk man inntrykk av at jorden var universets midtpunkt, og at månen, solen og stjernene kretset om jorden i et finurlig system. Men vitenskapsmenn som Galileo hevdet at man fant ut av sannheten ved å iakttatte det man ville vite om – iakttatte, gjøre beregninger, gjøre nye iakttakelser, og der det var passende, utføre eksperimenter.

I dag er vi inne i en lignende Galileo-prosess når det gjelder mennesker. Mange kristne hevder fortsatt at, hvis man vil vite sannheten om mennesket, må man lese Bibelen. Der får man inntrykk av at det finnes to typer mennesker, menn og kvinner. Hvert menneske som fødes plasseres i en av disse to kategoriene, og denne plasseringen er avgjørende for de fleste aspekter av menneskelivet. Ikke minst innebærer det at man søker kjærlighet, intimitet og gjensidig seksuell nytelse hos én som tilhører den andre kategorien.

Hvis man i stedet iakttar virkeligheten, oppdager man noe annet. Hvert år fødes det barn som ikke tilhører den ene eller den andre kategori. Det gjelder ikke bare barnas kjønnsorganer, som noen mangler mens andre har to sett, men også kromosomsammensetningen. Slike intersex barn blir ikke akseptert, men behandlet for å få dem til å

passe inn så godt som mulig i den ene eller den andre av de to kategoriene. Et enda større antall mennesker opplever en konflikt mellom den kategorien de er plassert i og deres indre identitet. I forskjellige grader ønsker de å vise trekk som hører til det «motsatte» kjønn. For noen blir dette så alvorlig at de ikke kan fungere i hverdagen – de lider av GID, Gender Identity Disorder. I dag kan dette behandles ved hormoner og kirurgi, slik at vedkommendes kropp kan svare til identiteten.

Et enda større antall igjen verken ønsker å eller kan finne kjærlighet og gjensidig seksuell nytelse hos det andre kjønn, men bar hos sitt eget kjønn. Forskning har vist at dette – homofili – finnes ikke bare hos mennesker, men hos sort sett alle dyrearter.^y

Det er jo slik at det kreves sæd fra en mann og et egg fra en kvinne for at et barn skal skapes.^z Men skulle vilje og evnen til forplantning være avgjørende for at et menneske eller et parforhold skulle aksepteres? Er det riktig at klart definerte og heterofile manns personer og kvinne personer skulle betraktes som A-personer, mens homofile, interseksuelle og transseksuelle personer utgjør et B-lag som bør nektes noen av de livsmulighetene som A-laget har – som for eksempel å kunne gifte seg med den man elsker eller gjøre tjeneste som prest? Forplantningsvilje eller -evne er ikke avgjørende for om heterofile kan gifte seg eller bli prester. Hvorfor skal den være avgjørende for andre – spesielt hvis man vil følge de grensesprengende holdninger som man finner hos Jesus og i det øvrige nytestamente?

Baserer man sitt menneskesyn på iakttagelser av virkeligheten, er det mangfoldet som blir iøyenfallende.

Etikk, synd og nåde

The World is Flat! Boktittelen får man til å tenke på et nytt angrep fra amerikanske fundamentalister. Det er ikke bare Darwins utviklingslære som skal forkastes, men også Kopernikus' teori om at verden er rund! Men innholdet i boken er noe helt annet. Thomas L. Friedman beskriver prosessene og den teknologiske utvikling som har forandret verden de siste 20-30 år – outsourcing, bredbånd, internett med mer.^{aa} Hierarkiske strukturer og forhold er blitt jevnet ut. Alminnelige mennesker over hele verden kan kommunisere direkte med hverandre. Bedrifter over nesten hele verden kan konkurrere og samarbeide med hverandre med utgangspunkt i egen dyktighet og arbeidsinnsats. Og denne globaliseringen har også funnet sted i etikkens område, i en utvikling som også gjenspeiler den nyorienteringen som Cupitt og Spong står for. Det som man appellerer til i mange etiske spørsmål i dag er FNs erklæring om menneskerettigheter. Og på det praktiske planet er autoriteten i tvister instanser som FN, Den internasjonale krigsdomstol i Haag eller EUs menneskerettsdomstol i Strasburg. Etske holdninger og konfliktløsning anses som et felles anliggende for alle mennesker på vår lille planet, med utgangspunkt i menneskelivet, menneskers rett til liv og verdighet.

Vi må alle utvikle våre etiske holdninger, verdiene vi skal leve etter. Og det menneskelige fellesskapet må også ha sine felles verdier – samt foranstaltninger for å dømme og straffe mennesker som bryter med disse verdiene.

Spong foretar en fornøylig gjennomgang av de ti bud og andre livsregler fra Det gamle testamente, for å vise at disse ikke kan være grunnlaget for etikk i dagens ver-

den.^{ab} I stedet er det når vi søker inni oss selv at vi kan finne et grunnlag for etikk – at vår egen lykke avhenger også av at andre er lykkelige; at det å berike og fordype ethvert menneskes liv og frigjøre kjærligheten hos den enkelte er målet.^{ac} Midlene er visdom, kunnskap og åpenhet for virkeligheten.^{ad}

Spong kan karakterisere sin etikk som humanistisk, men for å være humanistisk, må etikken ta hensyn til mer enn bare menneskeheten. På samme måte som et dypdykk inn i eget liv får en til å innse at ens egen lykke avhenger av at andre mennesker også får et rikt og lykkelig liv, så vil et dypdykk inn i menneskehetens livsforhold få oss til å innse at menneskehetens lykke, ja, dens overlevelse, avhenger av forholdene for alt liv på planeten. Overlevelse og gode livsvilkår for planter og de andre dyreartene innvirker på menneskehetens muligheter for å overleve og få et rikt liv. Her er det mange vanskelige overveielser og valg som må tas – om ressursbruk, om hva det vil si å ha et rikt liv, om vår egen livsstil og vårt personlige forbruk når vi står i kolonialbutikken, så vel som om nasjonenes og de multinasjonale selskaperens politikk.

Dette krever også en ydmykhet som er en videreføring av den darwinske revolusjonen: Mennesket er en dyreart; vi må respektere de andre dyre- og planteartenes rett til å leve på vår felles planet. Selv om vi har vokst oss store og mektige og kan bestemme planetens skjebne, har vi ikke lenger grunnlag for å hevde at mennesket er høyt hevet over alt annet på jorden. Etikken bør ikke være humanistisk, men zoistisk, ja, planetaristisk!

At vi ikke klarer å leve opp til verdiene, verken våre egne personlige verdier eller fellesskapets sosiale normer, er en del av menneskelivet. I en kristen sammen-

heng kaller man dette for synd. En sentral tese i Reformasjonen var at synd ikke bare er summen av menneskers moralske lovovertreidelser, men en åndelig kraft som infiserer menneskeheten. Man kunne kanskje kalle den en uheldig bivirkning av trekkene som gjorde at menneskearten utviklet seg til det den er i dag. I tradisjonell kristendom er synd en tilstand som avskjærer mennesker fra Gud. I Cupitts og Spongs tankeunivers kan man si det samme: Å ikke leve opp til ens dypeste verdier betyr at man kommer i ulag med den tilværelsens grunn som er – eller er vårt kontaktpunkt med – det man kan kalle Gud.

I tradisjonell kristendom kommer initiativet for å gjøre noe ved synden fra Gud, og man hevder at en viktig del av Jesu oppdrag – for noen hele grunnen til at han levde – var å forsone mennesker med Gud, spesielt gjennom sin død på korset.

Det nye testamente bruker flere bilder på forsoningen:

- Rettssalen, der Jesus tar straffen, slik at mennesket kan frikjennes;
- et tempel, der Jesus er offeret som kan gjøre Gud blid igjen;
- skolestuen, der Jesus viser hvor dyp Guds kjærlighet er for sine fiender (syndige mennesker), ved at Jesus ber for dem som korsfester ham;
- slavemarkedet, der Jesus kjøper mennesker fri fra djevelen, som ellers har krav på menneskers sjeler på grunn av deres synd;
- en sykestue, der Jesus helbreder mennesker fra syndens virus.

Felles for alle disse er, at hvis man presenter bildet for langt, havner man i uverdige gudsbilder og uhjelpsomme, undertrykkende selvbilder. Man må akseptere at disse

bildene, med sitt opphav i Det gamle testamente og hos Paulus og andre som grublet over Jesu død – kanskje hos Jesus selv – nettopp er *bilder*; poetiske formuleringer som kan befri oss fra destruktive følelser av skyld og skam, og kan få oss til å løfte hodet og gå inn i fremtiden «med blanke ark og fargestifter tel» (et sitat som ikke finnes i Bibelen).

Selve livets utvikling gjennom tid – vår personlige livsutvikling, som er et ledd i hele menneskehetens og planetens utvikling – har ikke råd til å la oss sitte igjen i selvbebreidelse. Tidens utviklingskraft krever og tilbyr oss nåde, slik at vi kan leve videre. Og evangeliens beretninger om Jesu død og oppstandelse gir konkrete bilder og symboler som kan formidle nåden på et dypere plan enn filosofiske og teologiske utredninger kan klare.

Evig liv

Spongs bok er dypt personlig, og kanskje den mest personlige delen er det siste kapitlet, der han skriver om sin tro på et liv etter døden. Når man har passert seksti er døden ikke lenger noe fjernt og uaktuelt. Spørsmål om døden blir eksistensielle.

Jeg regner med at døden vil være som å falle i søvn, bortsett fra at jeg aldri vil våkne mer; at bevisstheten som er alt jeg noen sine har kjent, bare vil opphøre. Jeg må innrømme at jeg er redd for å dø. Jeg vil ikke kunne oppleve mer av dette forunderlige livet. Jeg vil bli avskåret fra de menneskene som jeg holder av, og som gjør livet verdt å leve – familie, venner, men også mennesker jeg ser på gata eller på tv som utgjør menneskehetens fascinerende mangfold. Jeg vil aldri få vite hva som blir av barnebarna

mine. Jeg vil aldri få vite svar på alle mine *hvorfor?*

Men det er også et *hvorfor?* som får meg til å lure på om det ikke blir noe mer likevel. Ikke hvorfor noe som helst skulle eksistere, men hvorfor akkurat dette noe som er min bevissthet skulle eksistere. Hvorfor skulle denne bevisstheten ha fått oppfatte og oppleve så mye, hvis den bare skal slukkes til slutt? Hva ville være vitsen med det? Det er vanskelig å tro at alt som er til bare er til ved en tilfeldighet – og det gjelder også meg.

Hvordan et evt. evig liv ville være, aner jeg ikke.

Da min mor døde for fem år siden, var det en fin begravelse preget av takknemlighet og glede over alt det som hun hadde betydd for mange mennesker gjennom mange år. For meg var den mest meningsfulle seremonien den som fant sted et par dager senere. Vi spredte min mors aske på noen påskeliljer i et hjørne av den store kirkegården, Gillroes Cemetery i hjembyen Leicester. Det var en meget enkel seremoni, med noen få vakre dikt og bønner. Det som var så sterkt var at ordene vi sier i begravelsesritualet ble en virkelighet: «Til jord skal du bli». Det som var igjen av min mor skulle gå inn i naturens kretsløp igjen, ja, det skulle gi næring til noen påskeliljer – at vi valgte et sted med påskeliljer var ikke tilfeldig, de minnet jo om påskehåpet.

Det er dette som vil skje med meg en gang, selv om familien kanskje vil utsette det noen år med hjelp av en urne og en grav. Men til slutt vil jeg bli til jord. Kroppen min, med den slukne bevisstheten den rommet, og de elektriske impulsene i hjernen som skapte bevisstheten, ja, kanskje *var* bevisstheten: Alt skal tilbake til jorden og bli gjenbrukt i utviklingen av denne forunderlige planeten i dette forunderlige universet.

Jeg skal fortsatt være en del av Mysteriet, alt som er. Det er en vakker tanke, uansett hva mer livet og dens evt. Gud har å by på.

Etterord

Året etter *Honest to God* kom oppfølgeren *A New Reformation?* Mange (blant andre Metodistkirkens studentprest i Sheffield der jeg studerte den gangen) skrev hvordan Robinsons bok hadde fornyet deres kristentro og gitt dem et språk og en sammenheng for det de trodde og tenkte. Men det ble ikke noen ny reformasjon ut av det. I stedet kom den karismatiske bevegelsen.

Jeg husker mitt første inntrykk av det karismatiske – hovedsakelig blant anglikanere og katolikker og i Nigeria. Her tok man de første kristnes åndelige erfaringer på alvor – erfaringene som lå bak Det nye testamente – men uten et fundamentalistisk bibelsyn. Men koblingen mellom den moderne teologien og den karismatiske erfaringen ble ikke gjort – i hvert fall ikke i de kretsene jeg kjente til – og da jeg hadde kontakt med karismatiske kretser i Skandinavia, måtte jeg innse at karismatikken hørte nettopp sammen med et konservativt bibelsyn – man gjorde det som Spong beskriver: Trakk seg ut av det tyvende århundre og tilbake til det første.

Samtidig var det noe annet som opptok store deler av kirken, også meg: Engasjement i verdens liv, i form av kampen mot apartheid, masseødeleggelsesvåpen, global urettferdighet og miljøødeleggelser; kampen for menneskerettigheter, som gled naturlig over i kampen for kvinners og de seksuelle og kjønnsmessige minoritetenes rettigheter. Mange som ville kjempe for en bedre verden forlot kirken, eller aldri be-

traktet den som en mulig samarbeidspartner. De havnet i den andre grøften som Spong skisserer, at man lever videre i det 20. eller 21. århundre, men uten kirken og kristen tro. Men ikke alle avskrev religion. En del ble fanget opp av det anarkistiske, individualistiske fenomenet som kalles New Age.

Nå ønsker Spong å gjennomføre reformasjonen, som en av hans boks undertitler sier.^{ae} Jeg synes egentlig at han ikke er så radikal som han høres ut. Hans stil er provoserende og konfronterende, men innholdet er egentlig mindre radikal enn Cupitts *Sea of Faith*. Spong sier i klartekst det som mange seriøse teologer og bibelforskere har sagt i flere tiår. Spørsmålet er hvorfor dette ikke har sivet gjennom til Ole og Kari på kirkebenken?

Svaret kan være angst. Angst for å miste fotfeste i en tilværelse der Gud er blitt skviset ut av hverdagen og verdensanskuelsen.^{af} Frykt for å forårsake at andre mister fotfeste, hvis man rokker ved deres barnetro. Frykt for konsekvensene hvis man står fram and «rock the boat».

Men det kan også være at troen tren-

ger bildene, fortellingene, mytene. At det teologiske/filosofiske språket i utredninger som nærværende artikkel kan virke fattig og goldt. At selv bilder fra andre tidsepoker, som for eksempel kirkens offer- og blodspråk, kan formidle noe meningsfullt, også til dagens mennesker. Vi trenger det poetiske, symbolmettede språket så vel som det logiske og analytiske. Problemet er at vi har lett for å skli over til å «literalise» (uttrykket Spong bruker) – til å ta bildene og mytene bokstavelig. Det en nyreformert kirke trenger er salmer, liturgiske tekster og symbolhandlinger som er i samsvar med kunnskapen i det 21. århundre, samtidig som de bevarer kontinuiteten med kirkens vandring gjennom tiden, og uttrykker gudserfaringen knyttet til Jesus Kristus.^{ag} Vi er et folk på vandring – med flere spennende utfordringer.

*Ivan Chetwynd
er menighetsforvalter i Paulus menighet
chetwynd@newmedia.no*

Noter

a «God is the sum of our values» (side 275). «God simply is the ideal unity of all value, its claim upon us, its creative power» (side 276). «To speak of God is to speak about the moral and spiritual goals we ought to be aiming at, and about what we ought to become» (ibid).

b Jeg tror at det er en transcendent virkelighet til stede i selve hjertet av livet. Jeg gir denne virkeligheten navnet Gud. «I believe that there is a transcending reality present in the very heart of life. I name that reality God» (side 220).

c Spong taler om «God defined as the presence that is over, under, around and through the very fabric of life, the God who is not a personal being but who is made known in the personal being of the whole

creation» (side 196).

d «...reaches self-consciousness and the capability of being named, communed with, and recognized only in human life» (side 220).

e Tid er en dimensjon av alt som er til. Det som er til forandrer seg gjennom tid – utvikler seg, er en prosess. Kanskje har absolutt alt utviklet seg fra en opprinnelig Big Bang. Livet på jorden har utviklet seg fra protoplasmisk slim til de mange artene som finnes i dag.

f Noe lignende ble skildret i filmen *Naked* for noen år siden.

g John Austin Baker, *The Foolishness of God* (London: Darton, Longman and Todd 1970).

h Side 141-2, jf hele kapittel 9.

i Johannes 19,23-24.

j Johannes 5,1ff.

k Johannes 10,22-23.

l Side 12.

m Jf 1 Mosebok 14; Hebreerne 7.

n Hvis Jesu kropp forsvant inni en annen dimensjon, kan man si at den nå er til stede overalt – man kunne kanskje si noe lignende om molekylene den besto av, hvis den gikk tilbake inni naturens kretsløp slik våre kropp er ved døden. Da kunne man si at når man feirer nattverd, blir den allestedsnærværende kroppen virkelig for oss i brød og vin – som en livskraft som gir oss næring. Og det er ikke langt fra Luthers forklaring på Kristi nærvær i nattverden. Spong derimot forkaster all bruk av formuleringer som «Dette er mitt legeme/blod» som usmakelig.

o Jf bokens kapittel 8.

p «He was thus a human portrait of the meaning of God, understood as the source of life, the source of love, and the ground of being» (side 129).

q «...the presence of love, the quality of life, and the affirmation of being» (Spong, side 130).

r «...cross the barrier from the limitations of our humanity into the infinity of the source of being itself» (ibid).

s «...the difference between the Christian and the non-Christian is no longer a disagreement about beliefs but has become simply a difference in spirituality» (Cupitt, side 269).

t «... a personal religious ideal, an image of our life-aim» (side 270). «God is the sum of our values» (side 275). «God simply is the ideal unity of all value, its claim upon us, its creative power» (side 276).

u «To speak of God is to speak about the moral and spiritual goals we ought to be aiming at, and about what we ought to become» (ibid).

v «A person who has become fully a Christian no longer experiences any kind of metaphysical yearning after an Absolute that lies 'beyond', for he possesses all things now... He does not need any beliefs when his whole mode of existence has become pure and absolute affirmation, a Yes now.» (Side 268.)

w «The biblical idea of the new covenant and the kingdom of God signified a world in which the claims of society and of personal individuation were no longer opposed but synthesised...» «...in the kingdom of God... each gives most to the whole only in and through becoming most fully and uniquely a self.» (Jf side 272-3 og Jeremia 31,34.)

x «For the Christian, this task of working out a vision of God takes the more human and concrete form of framing a personal vision of Christ, who is our own ideal alter ego, our true self that we are to become, our religious ideal actualized in human form»

(side 277-8).

y Dokumentert bl.a. på en utstilling på Naturhistoriske museum i Oslo, høsten 2006

z Forskjellen på kvinne og mann i forplantningen kan forklares ved å si at kvinnen har en vertskropp, mens mannen har en gjestekropp. Kvinnen tar imot mannens penis og sæd og det nye mennesket inne i sin kropp, mens mannen er en gjest (eller inntrenger!) i kvinnens kropp. Gravitet og amming gjør at kvinnen er mer avhengig av å ha et nettverk rundt seg enn den mer uavhengige mannen er. Det kan være derfor at Bibelen (1 Mosebok 2,24) har et klart mønster for samlivet: Mannen skal forlate sin far og mor og slutte seg til kvinnen – bli en del av hennes familie og nettverk. Jesus trekker fram dette mønsteret når han taler om ekteskap (Matteus 19,5; Markus 10,7). Men dette bibelske mønsteret for ekteskap – basert på den biologiske forskjellen på mann og kvinne – har aldri blitt fulgt!

aa Thomas L. Friedman, *The World is Flat. The globalized world in the twenty-first century*, (London: Penguin 2006).

ab Kapittel 10. Norske lesere av Spong bør være oppmerksomme på at han inndeler de ti bud på den måten som gjelder i de ortodokse, anglikanske og reformerte kirkene, og som er annerledes enn inndelingen hos katolikker og lutheranere. Det som lutheranere regner som det 1. bud deles i to, mens lutheranernes 9. og 10. bud slås sammen til ett – og nummereringen av budene 3-8 blir derved annerledes.

ac «To enhance the being and deepen the life of every human being and to free the love that emanates from each person become part of the ultimate and objective standard for determining proper human behavior. These are the virtues arising from life itself» (side 162). Jf. den danske teologen Knut E. Løgstrups tale om «spontane livsyttringer», heriblant barnhertighet, som hører med til menneskets natur.

ad «Virtue is to be found in wisdom, in knowledge, and in openness to the nature of reality itself» (ibid).

ae «A new reformation of the Church's faith and practice.»

af Dietrich Bonhoeffer skrev at Gud er blitt skviset ut av verden og opp på et kors.

ag Dette skjer allerede, men i det stille. Et lite eksempel: Spong liker ikke å knele, som for ham betyr underkastelse og ydmykelse under en autoritær gudfigur. Men i den fornyende bølge i kirken knyttet til Taizé, mediterer titusener av unge mennesker nettopp knelende, med lårene støttet av en bønnekrakk. Jeg tror ikke mange av dem tolker det som ydmykelse for en gudfigur, mer som ærefrykt

---

for livet og livets Gud – og som en fin kroppsstillig for meditasjon.

Kilder

Don Cupitt, *Sea of Faith* (London: SCM, 1984/2003)

John Shelby Spong, *Why Christianity must change or die* (San Fransisco: HarperSanFrancisco 1998)

Biskop John Shelby Spongs forelesninger

i Paulus kirke, teologisk fakultet ved Universitetet i Oslo og Stiftsgården Rättvik i Sverige gjennom brillene til en inspirert tilhører

Av Grete Hauge

Du må tenke tankene dine sjøl,
men jeg kan tenke med deg

Det skrev ikke Bjørn Eidsvåg, men hvorfor ikke likevel. Jeg tenker at det er slik for meg i mitt teologiske arbeid. Utdannelse, møte med mennesker, livets erfaringer og teologisk arbeid gjennom prestetjenesten, alt skaper prosessen til å skape min egen teologi og mine egne ord på mine Gudserfaringer.

For to år siden begynte jeg å lese noen bøker av biskop John Shelby Spong. Opplevelsen ved å lese ble en opplevelse av å bli sett. Det er slik jeg kjenner det når andre setter ord på mine egne tanker og refleksjoner. Jeg leste og ble inspirert til å komme videre i teologiske studier. Bøkene hans bar vitnesbyrd om et kirkemenneske som reflekterte livet og teologien i samme åndedrett.

I september 2005 dro jeg på seminar til Stiftsgården Rättvik for å følge forelesningene der med biskop Spong. Vi var 4 fra Norge på seminaret. I glede over å kjenne teologisk inspirasjon gikk jeg bort til Spong tidlig i seminaret og spurte om han kunne

komme til Oslo og til Paulus kirke.

En helg i november 2006 var over 90 mennesker samlet til seminar i Paulus kirke med Spong. Tittelen på seminaret var tatt fra hans siste bok: En ny kristendom i en ny verden. Undertemaene på seminaret var: «Hvordan uttrykke troen på Gud som Livskraften», «Fra dogmereligion til åpen kristendom», «Frigjør evangeliene!» og «Morgendagens kirke». På gudstjenesten søndag holdt han prekenen, på mandagen holdt han forelesning på teologisk seminar med temaet «Seeing Jesus with Jewish Eyes».

Jeg kjørte ham og hans kone Christine over til Rättvik og fikk med meg et seminar til. Seminaret i Rättvik hadde hovedtema «The formation of the New Testament» med undertema «The oral period, liturgical shaping, atonement theology, the Jesus experience».

For meg var disse ukene en god måte å få inn teologi på samtidig som jeg møter mennesker som er interessert i de samme temaene. Og når jeg først er inspirert av en

teologisk tenkning er det tilfredsstillende å sette seg godt inn i den, så det ikke blir halvveis. Jeg tar de lesere som har lyst med inn i både noe av det skriftlige materialet til Spong og det jeg har fått med meg på forelesningene. Til slutt et kort intervju med John og Christine Spong med to spørsmål til dem.

Evangeliene som liturgisk midrasj i synagogen før splittelsen i 88 e.Kr.

Spong har i sin bok «Seeing Jesus with Jewish eyes» gitt oss innblikk i nyere teologisk forskning som viser sannsynligheten for at de synoptiske evangelier er formet som midrasjlesning gjennom synagogens liturgiske år. Tekster fra Mosebøkene, de tidlige profetene, kongebøkene og de seinere profetene leses i bestemte bolker gjennom synagogens festkalender. Sånn ble tekster om Jesus lest. Disse tekstene ble formet og skapt av mytene og fortellingene i Det gamle testamentet. Mytene og fortellingene fra Det gamle testamentet ble brukt til å fortelle at Jesus er den nye Moses – lovens far, den nye Elias – profetbevegelsens far osv. Markusevangeliet tok det første grep og samlet fortellingene om Jesus slik at det ble et skrift til bruk i det jødiske feståret. Disse skulle vise at Jesus går utenpå alle, utenpå Moses, Elias og Josva. Et eksempel er at vi i Det gamle testamentet finner en sterk tro på at Gud hadde makt over vannene. Vi har fortellingen om Moses som splitter vannet, så folket kan komme over. Vi har fortellingen om Josva som gjorde det samme med Jordanelven. Vi har fortellingen om Elia og Elisja og igjen deler Jordanelven seg. Elisja går tørskodd over. Jesus går utenpå disse og ved Jordanelven får han himmelen til å

åpne seg. Den røde tråd i alle disse fortellingene er: Hvordan vet du at et menneske har Guds makt? Og svaret er: Jo, når det vises i forhold til makt over vann. Spørsmålet som evangeliene vil gi svar på er: Hva er det med Jesus som gjør at de tar de helligste øyeblikk i jødedommen og viderefører dem på Jesus?

Så har vi alle mirakelhistoriene utført av Moses, av Josva, av Elias, av Elisja og av Jesus. Fortellingene om oppreisning fra de døde av Jairus datter og enkens sønn i Nain finner vi i fortellingene om Elisja. Jesu oppstandelsesfortelling i Matteus er en midrasj til fortellingen om Elias og ildvognen. Igjen Guds hellige menn som kan helbrede og oppreise fra de døde. Jesusfortellingene fra Det gamle testamentet brukes som midrasjfortellinger under hele det jødiske feståret. En midrasj slik jeg skjønner det, er en fortellingsmåte hvor de samme fortellingene forandres fra forteller til forteller, slik at de passer inn i konteksten de blir fortalt i. Ved siden av å lese Det gamle testamentes skrifter hadde synagogen midrasjutlegning. Midrasjfortellingene om Jesus ble formet til de synoptiske evangelier for å passe inn i jødernes liturgiske år. Vi skal huske på at de kristne ikke ble skilt fra synagogen før 88 e.Kr. Til denne tid regner man med at de opererte sammen. Matteus svøper Moseshistorien rundt Jesus. Det er ikke noe nytt for oss som har studert teologi, det nye for meg er sannsynligheten av at de synoptiske evangelier er formet rundt jødernes festkalender.

Et eksempel er når Spong viser sammenhengen mellom den jødiske festen Shavuot og den kristne høytiden pinse. Shavuot ble feiret femti dager etter Pæsach til minne om lovtavlene som ble gitt Moses på Sinai. På Shavout ble salme 119 lest gjennom et vå-

kedøgn på 24 timer. I følge Spong finner vi grunntrekkene i salme 119 igjen i bergprekenen hos Matteus. Han tenker at bergprekenen er lest under Shavout. Pinse hos Matteus er Jesu bergpreken, hans saligprisninger og verop. Lukas bruker Jesu dåp av Johannes som den nye nedsendelsen til folket. Nå sendes ikke loven, men Ånden. Under Shavuot leses hos Lukas at Jesus døpes av Johannes. Den andre midrasj på Shavuot etter Jesu død har Lukas i Acta der Ånden ikke bare gis til Jesus, men til hele folket.

Spong hadde i Rättvik også en forelesning om Yom Kippur, den store forsoningsdagen som vi finner i beskrevet i 3 Mosebok. Guds lam som bærer verdens synd for og gjør menneskene ett med Gud. Guds lam overviner menneskenes adskillelse og fremmedgjøring i forhold til Gud. Paulus bruker innholdet i forsoningsdagen til å si at Jesus er Guds lam. Markus, Matteus og Johannes gjør det samme. Det er fortellingene fra Yom Kippur som former uttrykket om Jesus som verdens frelser. På Yom Kippur ble et lam ofret. Det måtte være ungt, hannkjønn, helt og perfekt. Lammet ble gitt øverstepresten. Han tok blodet til templet og blodet ble smurt over paktens ark og stenket på folket. I det øyeblikket ble folkets avstand, fremmedgjørelsen, overvunnet og menneskene ble ett med Gud. På engelsk kalles Yom Kippur «Day of Atonement» – *at one with God*. I dette er også tanken om geita som syndebukk innbakt. Synden lesses på geita. Det onde må dø, geita dør ikke, men blir drevet ut i ørkenen. Da blir folket rent.

Igjen: Dette vet vi fra studiene som viser at Jesus ble forklart inn i den jødiske fortellingen. Jesus var fullt ut det vi var skapt til å bli, men aldri ble fullt ut. Jesus gestaltet det som alle mennesker skulle

være. I datidens språk ble troens uttrykk svøpt i et budskap preget av synd og skyld. Midrasjfortellingene på Yom Kippur var hos Lukas kvinnen fra gaten, den prostituerte som salvet Jesu føtter.

En forelesning omhandlet Jesu lidelseshistorie i Markus i kontekst som midrasj til lesningene fra 2. Mosebok som begynte kl.18.00 torsdag kveld under Pæsach (engelsk «Passover»), og varte til kl.18.00 lørdag kveld. Dette tegnet han opp for å vise lidelseshistorien som liturgisk fortelling. Jødernes påskefest er Exodusfortellingen om de siste plagene fra Gud for å befri folket. Plage etter plage kom på egypterne for at jødene skulle gå fri. Gud gjorde Faraos hjerte hårdt. Gud sendte en dødsengel som skulle drepe alle førstefødte guttebarn. Jødene ble samlet i familier, så ingen skulle være alene. Alle jødene skulle slakte et lam og ta blodet over alle dørterskler på jødiske dører så engelen kunne gå forbi – «pass over». Lammet er måltidet som spises under høytiden. Påskelammet skulle spises hurtig for at jødene kunne være klare til å flykte i hast. Jødernes påske handler om å bryte med lenker og slavetid for å gå til frihet og bli frigjort. Midrasjfortellingene om Jesus ble lest i synagogen og formet fra profeten Jesaja 42 og Sakarja 9-14.

Det jødiske liturgiske året begynte med lesning fra Genesis om hvordan alt er blitt til. Ser vi i Matteus og Lukas begynner de med hver sine genealogier for å fortelle om stamtavlene til Jesus. Hvordan Jesus er en fortsettelse av Guds historie. I forelesningen Spong hadde på Teologisk fakultet trakk han fram genealogien i Matteus 1. Her er det fire kvinner nevnt blant mange menn. Det var mannen som førte slekten videre på den tid. Men hvorfor ble da 4 kvinner nevnt? Ser vi på hvilke fire kvinner det er ser vi at kvin-

nene heter Tamar, Rahab, Rut og Urias hus-tru, neste kvinne er Maria, som føder Jesus. Spong gjorde oppmerksom på at disse fire kvinnene i genealogien var forbundet med skandaler på ulikt vis. Han tolker det dit hen at de nevnes for å godtgjøre Marias stilling. Det må ha vært festet skandalehistorier til Maria. Genealogien viser at det er kvinner som på en eller annen måte er knyttet til skandale som fører Gudshistorien videre.

Kristendommen ble tidlig en religion utover det jødiske miljøet, De ikke-jødiske miljøene tok Jesusfortellingene uten å tenke på at de hadde sin opprinnelse i den jødiske liturgi og livsforståelse. Jesushistorien og kristendommen blir formet av en kirke som skal vokte over den rette lære, men glemte er hvordan fortellingene er bygget opp og hvilket uttrykk som var essensielt da troen på Jesu helt unike virksomhet var i sin begynnelse. Vi har tatt uttrykket og gjort det til historiske begivenheter. Det vet jeg som teolog og prest, men jeg glemmer å si det, det er jo så opplagt. Men våre tilhørere vet ikke alt dette og mange tar avstand fra kristendommen på helt gale premisser. Mange mennesker må leve uten det religiøse livsuniverset fordi jeg ikke har sagt hva jeg vet. Det handler for meg ikke om å avmytologisere, men å sette mytene fri!

Gudserfaringene skjer, og Gudsforklaringene forandres hele tiden

Vi kan ikke definere Gud. Vi kan bare sette ord på våre Gudserfaringer. Det er det mennesker til alle tider har gjort. I Det gamle testamentet og i Det nye testamentet, i alt religiøst språk er det menneskenes erfaringer om Gud som uttrykkes. Vi kan aldri definere Gud. Spong gir et bilde for å vise sin tanke-

gang og sier en hest vet bare hvordan det er å være en hest. Et menneske vet bare hvordan det er å være menneske. Vi kan ikke vite hvordan det er å være Gud. Men vi kan vite hvordan det er å erfare Gud i våre liv. Spongs anliggende er å hjelpe mennesker som ikke lenger får til å tro på gamle verdensbilder og bokstavelig tolkning av alle mytene, som for eksempel jomfrufødselen, mirakelfortellingene og oppstandelsesberetningen.

Nyere Jesusforskning viser hvordan Jesus hele veien er svøpt inn i fortellingene og mytene fra Det gamle testamentet. I vår kirke kan vi leve med mange forskjellige Gudsbilder, fra et mer konservativt og personifisert Gudsbilde til å tenke Gud som Tillich gjør, som «the ground of all being».

Spongs anliggende er at mennesker som ikke kan tro på en personifisert Gud får et tenkesett og en teologi som gjør det mulig for dem å tro med vår tids verdensbilder og vår tids kunnskap. En spesiell nød har han for alle unge mennesker som er i ferd med på gi kristendommen på båten og at det ville være en katastrofe for dem og for kirken. Det er ikke snakk om en upersonlig tale om Gud selv om vi ikke kan definere Gud som en person.

Når Spong snakker om språk til sine Gudserfaringer tar han fram følgende analogier fra Det gamle testamentet. Gud som vind – *ruach*, ånd; Gud som kjærlighet; og Gud som klippe. Gudsbildene som er blitt umulig for Spong er et vesen i himmelen som griper inn i vår verden utenfra etter sitt hode. Det betyr ikke at han ikke tror på Gud. Men han bruker bilder og analogier på sine Gudserfaringer som gir mening for mange mennesker i det 21. århundre. Gud som klippe er intet flytende Gudsbilde, men språk til den Gudserfaring at all værens grunn er Gud.

Dette svarte John og Christine Spong på mine to spørsmål: Hvilken utfordring har dagens prester? Og hvordan uttrykke ny erkjennelse sammen med liturgiens språk?

Utfordring til dagens prester?

Det er den samme utfordringen til prestene som til hele kirken. Fundamentalistene lever i fortiden. Det vil si at de enten lever med Bibelens verdensbilde fra det 1. århundre, eller trosbekjennelsens fra 4. århundre eller liturgiens fra det 13. århundre – mens andre som lever i det 21. århundre avskriver kristendommen. Utfordringen er å holde på begge deler: å holde fast ved den ekte erfaringen mens vi lever i det 21. århundre med vårt verdensbilde. Da må vi skille mellom erfaringen av Gud og Kristus på den ene siden og forklaringene på den andre siden. For å holde fast på de kristne erfaringene må vi bare forkaste forklaringene og finne nye forklaringer som er rotfestet i dagens verden og dagens tankesett. Det er viktig å være relevant for mennesker som lever i det 21. århundre og tilpasse seg lokalsamfunnet. Også de konservative forandrer seg, fordi livet stadig går videre.

Hva med liturgien?

Når du lever i et fellesskap må du bruke det fellesskapets språk. Ta offerspråket. Vi ofrer ikke dyr. Likevel snakker vi i kirken ikke bare om å ofre dyr, men at Gud ofret et menneske. Vi må forkaste offerspråket og spørre om hva den egentlige erfaringen er. For eksempel korsets betydning, at Jesus

gir seg selv, ikke at Gud offerer seg selv (på engelsk er det klar forskjell på «to give» og «to sacrifice», men på norsk bruker «ofre» i begge sammenhenger.)

Hvordan tenker vi på Jesu person, spør Spong videre. Kirken har sett det slik at Gud kommer utenfra og tar over Jesu menneskelighet, men jeg tenker at Gud gjennomsyrer hans menneskelighet. Jo mer menneskelig vi blir, jo mer viser Gud seg i oss. Angående syndsbejennelsen blir ingen bedre av å høre at de ikke er gode nok. Kirken forstår ikke det, men anklager folk hele tiden for at de er syndere. Vi kan spørre: Hvordan føler du deg etter syndsbejennelsen? Christine er opptatt av språket i nattverden. Vi gir ikke mennesker blod å drikke. Christine sa under nattverdutdelingen på gudstjenesten i Paulus kirke: «This is the cup of life.»

Biskopen sier: Kirken forandrer på liturgien hele tiden, og er 100 år etter folkets tenkning.

*Grete Hauge er
sokneprest i Paulus kirke
grehau@broadpark.no*

Vingårdssøndagen til 3. søndag i faste

Vingårdssundagen 28. januar 2007

Preiketekst: Mt 20,1-6

Lesetekstar: Jer 9,23-24; 1. Kor 9, 24-27

Av Anne Anita Lillebø

Til dagen

I den svenske kyrkja fell sundagen inn under trettandedagstida og vert kalla Septuagesima – eit namn som er i kyrkjeårtradisjonen frå gamalt av. Det skal spele på at det frå denne sundagen er 70 dagar til påske, noko som nær sagt aldri stemmer. I Sverige har dagen fått overskrifa «nåde og teneste», noko ein kan spele på også når dagen heiter vingarsundag.

Kommentar til lesetekstene

Om ein har ein pietistisk rest i seg, kan leseteksta frå 1. Kor gå rett inn: «Alle som er med i kampleikane, må nekta seg alt. (...) eg er hard med kroppen min og tvingar han til å lystra, så ikkje eg, som har forkynt for andre, sjølv skal koma til kort.» (1. Kor 9,25.27). Skil ein lesa denne teksten er det kanskje lurt å seie noko om Paulus og konteksta han

skriv inn i? Og kanskje diskutere kritisk at ein ikkje kan krevje av andre det ein ikkje krev av seg sjølv?

Utgangspunkt

Preiketeksta er ei likning som er opa for ei rik utlegging, men der nokre av utsegnene kan kome til å bli høyrte i større grad enn andre. Korleis vert forteljingar som denne forstått? Kanskje vil folk grunne over den noko urettvise utdelinga av løn mellom dei som vart leigde inn til å arbeide på vingarden? Om det er noko moral knytt til teksta anna enn ei åtvaring mot å verta sjølvrettferdig med tanke på frelsa, er det kanskje mogleg å aktualisere i høve til vår tids underbetalte utanlandske arbeidarar, som vert tilsette på falske kontraktar og som tener langt under det fagorganisasjonane ser som sømeleg og rett? Rettferdstenking *kan* utfordrast på mange måtar av denne likninga, men eg kjem ikkje til å gå inn på det her. Eg vil ta tak i det som er ei utfordring til alle som skal preike: evangeliet som ligg som formidlingsfokus i denne delen av gudstenesta. Korleis leie ut nåden og den gode bodskapen av dette tekstmaterialet?

«såleis skal dei siste bli dei første og dei første dei siste»

Det er ikkje sikkert at heile preika treng omhandle denne setninga i dagens tekst, men eg tenkjer at den er mektig og kling mot og sopass mot alle slags pietistiske restar at ein bør «lande den», så den ikkje vert ståande utan kommentar. Den treng noko kring seg, ei plassering – for å kunne kvile.

For kva høyer folka som sit og lyttar? Kva tolkingsreiskapar og kva rammer for forståing finnast det i benkeradene? Om dette vert høyrte og forstått innan eit univers der ikkje frelsa ikkje er trygg – slik den diverre er for mange, kan denne utsegna verta ei stadfesting på denne utryggleiken. Enkelte stadar kan ein også kome ut for at vingarden ukritisk vert nytta som metafor for det kyrkjelege fellesskapet og jordeigaren ligg nærmare dei kyrkjelege tilsette enn subjektet i teksta, og misjon vert forstått på gamlemåten. Det er berre i det matteiske materiale at koplinga mellom kyrkja og himmleriket/gudsriket vert assosiert, noko som kanskje har leia til eit monologisk og proklammatorisk «Gå ut i all verda!» – Med jordeigaren som den gode patriark – som sit på allvitet. Og ein kan kome til å ukritisk nytta den matteiske opninga og inkluderinga av alle i frelsa på ekskluderande måtar. Ein vil kunne kome til å forsterke ein umedviten eller medviten utryggleik om eigen innsats i himmelriket/gudsriket og korleis det vil gå med ein til slutt, særleg sett i samanheng med epistelteksta. Bak det heile står den dobbelte utgang og dirrar, og før ein snakkar sant og grundig om *det* spørsmålet, kan ein kanskje ikkje snakke sant om frelsa – i vår kontekst.

Bakgrunn

Om ein skal formidle noko form for mei-

ning må ein seie noko om korleis evangelisten skriv, kva førestillingar han formidlar og kva univers han er i og kjempar mot. Vidare også noko om kva nye vegar han sprengjer innan si kontekst. Først då kan førestillinga om frelsa gi mening. Om ikkje ein som i enkelte buddhistiske meditasjonstradisjonar let spørsmåla om både frelse og nåde stå som koan; spørsmål meditatøren får med seg inn i meditasjonen for å grunne på. Spørsmål som ikkje kan svarast på, men som likevel kan leie veg til djupare forståing av tilværet – til erkjenning. Kanskje er det ikkje på dei lette vegane vi skal gå denne sundagen, men freiste å gi mange tolkingsrom, eller opne for undring og kontemplasjon. Tilliks dei fleste av likningane har denne fortetta innhald og fleire motiv ein kan følgje. Ein kan pakke den ut som ein skrellar ein løk, avdekke laga på lag, der krafta ikkje ligg i noko i kjerne, men i laga. Kva grep på korleis ein vil formidle denne likninga kjem an på både prest og kyrkjelyd og om ein har familiegudsteneste eller ikkje.

Til preiketeksta

I Matteusevangeliet si tekstsamling står denne siste utsegna som jordeigaren sitt svar til arbeidarane ved arbeidsdagens slutt. Jordeigaren betaler ut like mykje til dei som har arbeidd på vingarden berre ein kort del av dagen, som til dei som hadde vore der frå morgonen av. I følgje evangelisten er også dette Jesu ord til læresveinane i perikopen før vår likning. Her kjem det i følgje den matteiske forteljingsstrukturen som svar på spørsmål frå Peter (Mt 19:27) om kven som kan verta frelste når det viser seg at det er like vanskeleg for ein rik mann å koma inn i Guds rike som for ein kamel å gå gjennom eit nålaug. Denne perikopen røper det som står som ei spenning i heile evangeliet, mel-

lom ei trygging av frelse og tilgjeving er ei fri gåve frå Gud som vert motteken i tru (18:21-35; 20:1-6; 9:27-31; 20:29-34) og anakronistisk sagt: eit etisk krav til å følgje Jesu som nytolking av Lova. Ei spenning som framleis er kjelde til usikkerheit. Sjå berre på korleis kyrkjemøte og teologiske nemnder har kome ut av det både i høve til handsaming av spørsmålet omkring kvinnelege prestar og homofile i kyrkjelege stillingar. Evangelisten si forståing av Lova er ganske annleis enn den ein ser hjå Paulus, ved at ein i den matteiske tradisjonen tolkar Lova noko meir positivt. I og ved Jesus vert Lova radikalisert og internalisert ved at han vert framstilt som norm for moral framfor

Lova, «de har høyrte det er sagt (...) men eg seier dykk» (Mt 5:21-48). Den Paulinske fridomen frå Lova kjenner ikkje evangelisten til. Men det gjer me... og som lesarar av desse tekstene – og formidlarar kan me fort kome til å blande ting saman.

Oppstode og himmeriket

Det er som ei skodde lettar når ein les Halvor Moxnes si bok *Hva er kristendom*, der han klargjer korleis Kristus har blitt til i tradisjonen – ei god stund etter Jesu død. For at det som sannsynlegvis vart oppfatta som ei av fleire alternative rørsler av kristiske røyster innan det jødiske miljø på Jesu tid skulle blir til kristendom, og ein eigen

religion, var det nett dette med oppstoda som var avgjerande. Moxnes påpeiker at utan tolkinga av oppstoda hadde det ikkje vore nokon kristendom. Han peiker på at evangelia er svært tilbakehaldne i høve til informasjon om sjølve oppstoda – dei fortel om omstendighetene omkring, før og etter, men ikkje kva som skjedde nett då han stod opp... Det sentrale for evangelistane er å formidle *meininga/tydinga* av oppstoda. Dette er kanskje ikkje den viktigaste tråden i høve til nett vår tekst, men som eit innspel til korleis me formidlar tekster som sjølve er tolkingsunivers ikkje prega berre av Den Heilage Ande, men av evangeliet si kontekst for framvekst, adressat og skrivar òg. Nokre meiner at skrivaren av matteusevangeliet moglegvis var skriftlærd, medan andre vil peike på at der er ting som tyder på at han ikkje var det. The Anchor Bible Dictionary føreslår at han er ein moderat hellenistisk-jødisk kristen og at evangeliet befinn seg i eit grenseland mellom jødisk påverknad og eit ikkje-jødisk miljø. Men at han skriv frå eit forhold til ei (av fleire) jødiske kontekster er det stor semje om – moglegvis i Antiokia i Syria. Og at ei kompleks framstilling av Guds rike som himmelens rike er noko som kjenneteiknar framstillinga til denne evangelisten, og då er me tilbake til vingardssundagens preiketekst der himmelriket vert likna med ein vingard.

I høve til vår tekst er det ei moglegheit å legge ut korleis himmelriket kan bli forstått i det matteiske materiale. Hjø han er himmelriket fleire ting: Det er ikkje berre noko der framme, noko ein enno ikkje er i berøring med, sjølv om han spelar på ei jødisk førestilling om utfriing frå overmakt. Himmelriket er også noko som allreie er, i menneska. Moxnes minner om Jesu skildring av far sin som kjærleg og omsorgsfull

– noko som utfordrar hushald (familie) og fellesskap (synagoge), og då vert Guds rike/himmelriket ein visjon om korleis desse fellesskapa kan bli nye for menneska. Måltida er ofte ein metafor for korleis dette Gudsriket ser ut, og når ein ser det i samanheng med Jesu invitasjon til alle – også dei som stod utanfor det jødiske fellesskapet ser ein kor utfordrande bodskapen hans var i samtida. Det var også noko som vart viktig for evangelistane å formidle – denne radikale grensesprengande nytolkinga av fellesskapet. I det matteiske materiale ser ein det i polemikken mot Israel og det jødiske, ved mellom anna å understreke avstand frå den jødiske tradisjon ved å seie synagogene «deira», og ikkje «våre». Det er ingen gode grunnar til å nytta den jødiske tradisjonen som ein negativ spegel for vår del, men inkluderinga av alle – som denne evangelisten i særleg grad utviklar, er det all grunn til å minne om.

Mot ei preike

Om eg skulle velje meg ein inngang til å legge ut denne teksta ville eg gløtte til den svenske tradisjonen og deira understreking av nåden og tenesta denne sundagen. Eg trur eg ville gi meg god tid til å lese teksta, så ikkje berre siste setninga vert sittande att, og laga kunne kome fram – eitt etter eitt. Og eg trur eg ville legge vekt på nåden som ein koan, og noko ein ikkje kjem utanom å oppsøke eller freiste å få auge på, på å være oppmerksom på at det kan bli gitt utan at ein ser det. Eg ville ta opp det Anne Hege Grung ein gong kalla nådeshukommelse – ein hukommelse som stadig treng påminningar om at nåden finnast, fordi den gløymer så lett. Og så ville eg peike på at det ikkje berre er den enkelte sitt ansvar å påminne seg sjølv, men at det også er fellesskapet si oppgåve, som

ei øving i det buddhistane kallar «mindfulness» og «compassion», oppmerksom og medkjensle. Eg ville utfordre meg sjølv til å snakke sant om takksemi, som ei øving i å takke for det ein har, utan å fornekte lengt og sagn. Og eg ville utfordre meg sjølv til å snakke sant om frelse, lene meg til gode eksegetar og fortelje om korleis frelsa vart forstått når tekstene våre vart skrivne, og sjå kva parallellar det kunne leie til tankar om fellesskapet no. Eg ville ikkje nytta ordet frelse utan å kvalifisere det. Kanskje ville eg turt å ta opp det tunge dogmet om den dobbelte utgang, men ikkje i si fulle tyngde. Kanskje hadde eg antyda tema, og freista å legge ut moglege andre forståingar enn den som sit i magen på så mange.

Eg ville legge vekt på oppmerksom på himmelriket her og no, og på oss som oppreiste menneske, med ansvar for ikkje berre eigne liv men andre sine liv òg. Eg ville snakke om den store utfordringa som ligg i at me har vanskar med å forholde oss til kvarandre som likeverdige under både frelse og nåden. Og eg trur eg ville legge vekt på den menneskeskapte urettvisa i verda, som det er opp til menneska å løyse eller oppretthalde.

Og vingardsherren? Om eg skulle snakke om han så ville eg snakke om ein herre som berre kan kallast Herre fordi ho uttømde seg i mennesket Jesus, og som har blitt Kristus for oss. Om himmelriket? Om eg skulle snakke om det ville eg ta inn den smerta som ligg i det å leve i det paulinske «allereie – enno ikkje», om det å kjenne og oppleve det heilage i glimt, og om det å kjenne og oppleve det nådelause i det å være menneske. Om det å ville formidle glimta, og eg ville snakke om at utan kvarandre sine forteljingar om desse glimta er vi fattige. Og om at glimta ikkje kan avgrensast til dei inn-

an dei kristne tradisjonane, og då: Då er eg attende til vår evangelist; gå ut i all verda og vær det menneske du er og møt dei hine og opplev kva menneske dei er, fortel om dine glimt, men for alle del spør om den andre sine òg. Og i det ligg ikkje berre frelse, men mjølk og honning, og gode vener som kan gi deg skattar du ikkje ante du kunne få del i.

Kollektbøn

Miskunnsame Gud, du har reist oss opp til fellesskap med kvarandre og med deg. Frå kjærleiken din vart me skapte – til kjærleik. Hjelp oss å oppdage kjelda, ikkje berre i oss sjølve, men i kvarandre så vi får mot og tryggleik til å leve i din grenselause nåde. Den nåde som du så rikelege har synt oss i son din; Jesus Kristus, Vår Herre, som med deg og vår syster, Den Heilage Ande lever og råder, éin sann Gud frå æve og til æve.

Salmar

98	102
89	650 (656)
715	611

Kjelder

Anchor Bible Dictionary ss. 637-640
Moxnes, Halvor *Hva er kristendom*, Oslo 2006

*Anne Anita Lillebø er prest
og leiar for dialogsenteret Emmaus
anneanita@emmausnett.no*

Såmannssøndagen

4. februar 2007

Prekentekest: Luk. 8, 4-15

Lesetekster: Jes. 55, 10-11; 1. Kor 1, 20-25

Av Grete Hauge

For å vise mer konkret hva John Shelby Spong viderefører av nyere forskning skriver han i sin bok «Liberating the gospels: seeing Jesus with Jewish eyes» om forsknings-teorier på redigeringen av Lukasevangeliet. I følge Spong er Lukas oppbygd etter Torahlesningene i synagogen. De første kapitlene, som fødselsfortellingen i Lukas, er bygd opp etter lesningene i 1. Mosebok. Fristelsesberetningen, Jesus som blir avvist i Nasaret og helbredelsesfortellinger i kapitel 5 er bygd opp etter 2. Mosebok.

Vår prekentekest hører innunder lesningene fra 3. Mosebok. Spong viser hvordan Lukas går i rette med budskapet i 3. Mosebok – at menneskene skal være rene og hellige. Lukas' budskap er at Jesus viser en Gud som er barmhjertig, og en Gud med en kjærlighet som gis uten grenser. Lukas gir bilde av Jesus som kaller kristne til en dypere bevissthet om Gud enn kallet til renhet og hellighet i 3. Mosebok. Med inngående kunnskap i den jødiske liturgi og tradisjon viser Spong hele oppsettet av den liturgiske festkalender, og hvilket innhold og hvilke tekster disse har fra Det gamle testamentet. En del av nøkkelen til å forstå hvordan Lukas er bygd opp finner han i Stefanustalen i Apostelgjerningene. Stefanus sammenligner Jesushistorien med Moseshistorien.

Hovedpoenget i evangeliet blir at Jesus har den samme myndighet fra Gud som Moses. Vi må også ha i minnet at det var flere lesninger fra Det gamle testamentet,

blant annet fra Kongebøkene, som bakgrunn for Jesus som en enda større profet enn Elias og Elisja.

Såmannslignelsen kan være en midrasj-tekst lest under Sukkoth – løvhyttefesten – en høstfest i det jødiske liturgiske år. Her feires høstningen av årets grøde. I følge Spong ble såmannslignelsen lest som en midrasj på denne festen i synagogen. Lukas er i lignelsen med såkornet ikke opptatt av hvordan det går med kornhøsten, men hvordan det går med menneskenes omvendelse. Under liturgien på løvhyttefesten trengte Lukas en fortelling som viser at den jødiske feiringen av innhøstningen har sin oppfyllelse i Lukas sin Kristus. Såmannslignelsen fortsetter med å snakke om lyset som settes i en stake. Lyset var ett av de mindre tema under løvhyttefesten, men hørte også med. Avsnittet Lukas 8,19-21 handler om Jesu mor og brødre som gjerne vil snakke med Jesus. Jesus henviser til den sanne familie er de som hører hans ord og gjør etter dem. Vi ser sammenhengen med såmannslignelsen og ordene om de som bærer rik frukt, de hører ordet, tar vare på det, holder ut og bærer frukt.

Det interessante for meg med å tenke evangeliene inn i den jødiske liturgien i det første århundre, er en dypere forståelse av våre teksters jødiske kontekst og tankegang. Igjen må vi huske på at det handler om hypoteser og forskningsteorier og kreativ lesning. Hvor mye som stemmer, hva som egentlig er sannheten om historien til evangeliens tilblivelse, slike spørsmål vil alltid forskningen fortsette å stille. Ny kunnskap kommer med nye forklaringer. Uansett – jeg tenker at her er en tenkning og en teologisk kunnskap og refleksjon jeg synes er spennende å vite om i mitt tekstarbeid og prekenarbeid.

Vi har ikke såmannslignelsen om høsten men i februar, mens det ennå er vinter. Teksten er ikke lenger knyttet til naturen, men den sammenhengen var heller ikke noen hovedsak hos Lukas.

Lignelsen med dens forklaringer er en fortelling som kan brukes til det meste. Jeg kunne tenke meg til å bruke teksten til å reflektere over hva Jesus gjør med mennesker, hva Jesus sår og hvem som tar imot? Hva er god jord? Hva er såkornet? Hva vil jeg så og hva vil jeg høste? Kan jeg bestemme hvordan livet skal bli? Eller bestemmes det av andre? Hva kan jeg gjøre med andres liv?

Jeg tenker at jeg aldri skal snakke lett-vint om livet. Det er mange mennesker som fikk ødelagt sine livsmuligheter ved en oppvekst blant torner, eller på steingrunn. Det er mye mer enn vår egen vilje til liv som bestemmer hvordan vi har det i det menneskelige fellesskap og om hvilke vilkår helse og trivsel har det i våre liv. Når alt dette er sagt og mennesker skjønner at vi som prester har respekt og ydmykhet for vanskelige livsforhold, så går det likevel an å inspirere til refleksjon over hva som kan gjøres i det livet vi nå engang lever.

Vi utfordres til å være bevisste på hvordan vi forholder oss til andre, og reflektere over alt som skjer i dagene våre. Se på de glade følelsene, men også de av sjalusi, misunnelse, det å bli såret, det å føle seg forbigått, når følelser av skam eller skyldfølelse tar tak. Jeg tenker at jo mer vi godtar av skyggesidene vi ser, jo mindre behov har vi for å skyve disse sidene over på andre. Jeg tenker at god jord er når jeg våger gå inn i mine indre landskap for å se hva som stenger for livskreftene, hva jeg kan rydde opp i og hva jeg må bære gjennom livet. Noen vil respondere på disse tankene med å si at det er selvsentrert snakk og at det ikke hjelper

noen å male i sitt eget indre. Jeg tror at livets kraft i vesentlig monn skapes i vårt eget indre og dyp. Interessent i denne sammenhengen er teologien i forhold til Jesu person.

I spørsmålene jeg stilte til Spong var han opptatt av hvordan vi tolker Jesu person. I intervjuet jeg gjorde med ham sa han: «Hvordan tenker vi Jesu person? Kirken har sett det slik at Gud kommer utenfra og tar over Jesu menneskelighet. Jeg tenker at Gud gjennomsyrer hans menneskelighet. Jo mer menneskelige vi blir, jo mer viser Gud seg i oss.» Jeg tenker at her peker Spong på en vesentlig teologisk tanke. Det blir synlig hvordan forskjellig teologisk tankesett om Jesu person skaper ulike syn på mennesket, og ulike syn på hvordan Gud, hvordan livets kilde, samhandler med oss mennesker.

Det kunne være spennende på Såmannssøndagen å lese en nåtidig fortelling om hvordan liv gis næring eller ødelegges. Prester som har skaperevne til selv å lage fortellinger kunne dikte sin midrasj over midrasjen som er vår tekst i Lukasevangeliet. I midrasjtradisjonen ser jeg for meg den ene fortelleren etter den andre som fra generasjon til generasjon tar den gamle fortellingen og bevarer de kristne erfaringene og finner nytt språk som er rotfestet i dagens verden og dagens tankesett.

*Grete Hauge
er sokneprest i Paulus kirke
grehau@broadpark.no*

Kristi forklåringsdag

11. februar 2007

Prekentekest: Matt 17,1-9

Lesetekstar: 2 Mos 34,27-35; Åp 1,9-18

Av Rolv Nøtvik Jakobsen

Hompetitten

«Og dermed så homper vi opp og ned, vi homper opp og ned.» Denne linja frå Alf Prøysens klassikar «Hompetitten» kan, som dei aller fleste tekstar, bli lese både som ei realistisk skildring, i dette tilfelle av ein bil-tur, og som ein allegori. Det er mogleg å sjå for seg mjølkeruta som kjem frå Skomperud på heia. Det er også mogleg å lese det som ein tekst som handlar om noko anna: «Hold deg i stolkarmen, lek du er med.» Og teksten set ord på ei rytmisk forflytting i rom, frå ned til opp og tilbake, ei rørsle som både gjeld karakterane som songteksten handlar om og tilhøyrarane/dei som syng, dei som leikar at dei er med. «Opp» er, akkurat som «ned», eit ord både på ein stad i rommet og ei retning. Og det er ei innebygd vekselverknad mellom staden og retninga: Når ein har kome så langt *opp* som det er mogleg å kome, er retninga på rørsla nødvendigvis *ned*. (Og omvendt.)

Sokkar og soveposar har ei innsida og ei utsida. Dersom ein vrengr dei, vil innsida vende ut og ein kan få behov for å vrenge dei igjen for å undersøke den nye innsida som før var utsida. Slik kan ein tenke at alle tekstar til ulike tider presenterer ei utsida og ei innsida, t.d. i form av realistisk skildring og allegorisk meining. Når berre den eine sida er synleg, ligg det ei drift i teksten og lesaren til å vrenge, til å vende merksemda mot den andre sida. I kontekstar der forteljinga om forklåringa på berget framstår som

noko mystisk høgt heva over det jordiske og over den grå kvardagen, finst det ei drift til å slå eit slag for «at det gjeng an å leva i kvardagen òg, / den grå stille dagen» og for låglandet og folk som lir. I samanhengar der ein berre har blikk for liding og det kvar-dagslege, finst et ei rørsle i retning av det som overskrid desse gode, trauste og patent lutherske kategoriane. Målet er ikkje å finne ei likevekt, noko midtimellom, men å gripe fatt i den utfordrande rørsla.

Dei preikene og tekstgjennomgåingane eg har skrive, har i stor grad vore prega av den nødvendige rørsla nedover og utover: Den nødvendige vegen ned frå fjellet og dei ekstatiske opplevingane går mot medmeneska i nød, mot kvardagen, til møtet med den epileptiske guten i folkemengda og framover til liding og kross. Og eg tenker stadig at dette kan vere viktig i forkynning over denne forteljinga i møte med samanhenger som legg all vekt på ekstase eller åndeleg vegleiiing og meditative øvingar. I samanhenger der det kvardagslege og kroppslege og allminnelege er dei teologiske honnørorda, står derimot ei slik forkynning i fare for å seie det sjølvsagte og vere ei fordobling av livserfaringar. I ein slik kontekst trur eg «evangeliets blivende vilje» peikar i retning av det som går ut over ein kvar forstand og som ein ikkje kan gripe ved realistiske forteljingar og bilde. Det finst dei blant oss som har godt av å vere lenger oppe på fjellet, og nokre som bør kome seg ned på jorda så fort som mogleg. I salmeboka representerer Grundtvig den aust-kyrkjelege vektlegginga på «strålekransen» og det som går utover ein kvar forstand. Svein Ellingsen framstår derimot som ein luthersk krossteolog som understrekar at vegen vi skal vandre, går «ned frå forklarelsens høyder.» (Samanlikn NoS 100 og 103 dersom du ikkje skjønner

kva eg meiner.) Det avheng av kor du ser det heile frå: I det augeblikket det blir tydeleg at Jesus er sann gud og sant menneske, er det sjokkerande å sjå den sida ein ikkje har sett før. For Peter var det nye å får eit glimt av det guddommelege, for Moses kanskje å møte det menneskelege her på fjellet.

Å velje kontekst er å velje retning

Den valde konteksten avgjer retning på forkyninga. Det gjeld også for val av kontekst i Matteus-evangeliet. Ein av fordelane ved det greske nytestamentet er at det gir mange tilvisingar til andre skriftstader. Kvifor ikkje bruke ein liten time på å slå opp i dei ulike tekstane. Det er verkeleg som ein stråleglans (eller tornekrone) som peikar i ulike retningar. Ein kan legge vekt på nærkonteksten før, av forteljinga om transfigurasjonen som ei narratisering av Peters vedkjenning 16,13-23. Eller ein kan legge vekt på nærkonteksten etter, på samanhengen med forteljinga om den epileptiske guten og med lidingsføreseiinga 17,14-23. Det er mogleg å kople forteljinga saman med andre fjelltekstar i Matteusevangeliet: freistingas fjell (4,8), bergpreikas (5,1) og oppstodas fjell (28,16). Og sjølvstøtt finst det andre fjell i dei bibelske skriftene. Skal ein tale om høgdepunkt i forteljingane om Moses, kjem ein ikkje utanom fjella.

I forhold til Markus og Lukas understrekar Matteus audisjonanes rolle i forteljinga. Det gir derfor god meining å kaste blikket mot andre store høyreopplevingar i evangeliet, framfor alt orda ved dåpen i 3,17. Nøkkelord som kvite klede, «Guds son», redsle og «å stå opp» peikar framover i evangeliet, fram mot påske: Sjå 27,54 og 28,3-7.

Val av kontekst kan også vere val av *soundtrack* til preikearbeidet. Eg vil foreslå

låta «I just want to see his face» frå Rolling Stones-skiva *Exile on main street* som bøn og kvileskjær denne uka: «You don't want to walk and talk about Jesus, / You just want to see His face.»

Ei preike frå skjønnlitteraturen

I boka *Tangentane* av Lars Amund Vaage står det faktisk ei heil preike over dagens tekst. Presten Hans har mest lyst til å bli pianist, og veit at dette skal bli hans siste preike. Men han får ikkje til å skrive noko. «Det blei så fattig. Det blei så flatt. Eg fekk heller ta preika på sparket» (s.195) Han skriv berre ned to små stikkord «kjærleik» og «det ufullkomne» og tar med fire blanke ark opp på preikestolen slik at kyrkjelyden skulle tru han hadde førebudd seg. Denne ekstempererte preika blir gjengitt i romanen. Det er mykje å seie om slike preiker: Strukturen kan fort bli litt uklar, og vi kan komme til å seie ting vi ikkje hadde planlagt og samtidig kan vi lett kome til å bevege oss i dei oppgatte spora: Klisjeane og eit litt ubearbeida språk kan komme av seg sjølv. Og samtidig kan det bli ein tale som er meir direkte enn ein tale med manus.

Fleire av desse tinga slår til for Hans si preike. Starten er to spørsmål: «Kva tyder det å bli forklara? Kvifor på eit berg?» Etter ei lang pause tar preika til: «Teksten står ikkje isolert. Teksten står i ein samanheng, slik alle tekstar gjer, mellom det som hende før det fortalde og det som hende etter.» Målt med Thomas G. Longs kriterium på ei god preikeopning i boka *The witness of preaching*, er ikkje dette spesielt bra. Det er ikkje sikkert at tilhøyrarane er ivrige etter å få vite svaret på spørsmåla og det er slett ikkje sikkert dei får det. Og personleg synst eg opningssetninga «Teksten står ikkje isolert», er ein killer. Det lyd truverdige som

preikeopning, men det gjer den ikkje betre. Men preika vinn seg etter kvart. Hans skilddrar Peter som ein poetisk skikkelse nettopp fordi han er så praktisk. Det er denne praktiske og vakre kvardagskjærleiken som møter det opphøgte ufattelege og vakre. Og det er dette samspelet mellom den guddommelege kjærleiken og den praktiske menneskelege kjærleiken som Peter og Jesus viser oss. Og Hans avsluttar preika med å slå eit slag for denne siste typen kjærleik: «Og den menneskelege kjærleiken er også vakker, om han enn er praktisk, om han enn er enkel og kjem til kort, endatil om han døyr. Mennesket er vakkert. Amen.» Her seier Hans det han sjølv prøvde å seie gjennom Mozart, det som ikkje er å lyge om mennesket.

Startorda gjeld for preiker som for alle andre tekstar: «Teksten står ikkje isolert. Teksten står i ein samanheng.» Det er som i ei kva preike minst to ulike samanhenger å sette denne preika i. I forhold til Hans sitt eige liv og til den kjærleiken som han opplever nettopp har tatt slutt, er det fullt mogleg å lese nokre utsegn som lekkasje, ufrivillige opplysningar om predikantens eige liv. Han legg stor vekt på at menneskeleg kjærleik er ufullkomen. Det blir ikkje noko av dei planlagde hyttene på berget, seier presten som veit at han ikkje skal flytte etter kona inn i det nye huset på boligfeltet. Kjærleik må prøvast og er også «frykteleg». Og mennesket skal støtte Jesus som er forlatt av Gud og tilmed leve oss inn i hans smerte: «Me skal kjenna smerta hans: å vera forlaten av Gud.»

Magisk musikk

Men ein kan også lese denne preika i samanheng med resten av romanen, både Hans si forteljing om eige liv og dei innskutte skild-

ringane av pianisten som tolkar. Og dette kastar nytt lys over eit nesten uforståeleg stad i preika der opplevinga på berget blir tolka som magisk. «Det er magi dette, det er som i Shakespeares *Stormen*, det er ånder der oppe på fjellet, ånder som kan endre verda og menneska, det er noko eller nokon som tek skjelet frå augo til læresveinane, slik at dei kan sjå. Og det dei ser ved hjelp av åndene, ved hjelp av under eller magi, er ikkje noko som ikkje er, men noko som er. No ser dei fullt og heilt noko dei har skjøna før, men berre stykkevis og delt.» (s. 203)

I preikesamanhengen fungerer denne tilvisinga til Shakespeares skodespel knapt. Ein kan ikkje rekne med at tilhøyrarane har teaterstykket present. Men lese i samanheng med pianistens refleksjonar med utgangspunkt i Beethovens pianosonate blir det heile tydeleg. Det er noko av det same som skjer i skodespelet og på berget. Det er Beethoven som viser oss denne samanhengen. Sonaten, skodespelet og forklaringa dreier seg om magiske augeblikk: Det som hindrar ein i å sjå det som verkeleg er, blir tatt vekk. Det er i seg sjølv ei klassisk romantisk forståing av kunsten si oppgåve som har blitt formulert på ulike måtar. Diktaren Coleridge skriv at grunnen til at vi «har øyre, men ikkje høyrer, auge som ikkje ser og hjarte som verken føler eller forstår» er «the film of familiarity». (Men det liknar på Sklovskijs program om «underleggjering» og også om Joyces litterære term, med tydelege teologiske røtter, *epifani*.) Det er dette det dreier seg om og som dei ulike kunstformene spelar saman imot. Det spennande nettopp ved dette punktet i preika, er at musikk, skjønnlitteratur og bibeltekst belyser kvarandre gjensidig. Det blir ikkje klart kva som er utgangspunkt og kva som er tolking. Alt står i samanheng med noko anna. Og for lesaren blir Hans

sitt tydelege alternativ: *Enten* preike eller pianospeling, førestillinga om at ein må *ut av* teologien for å komme *inn i* musikken, tvetydig. Kanskje er det mogleg å tenke at det er den same rørsla: inn i musikken, inn i røyndommen og inn i teologien?

Eller kanskje *ut*? I retning av den mystiske i-kroppen-opplevinga? Plutseleg er det Van Morrison som syng og som får siste ordet: «Into the mystic» frå klassikaren *Moondance*. Eller er det «Be thou my vision» han syng?

Salmar

98	650
103	100
479	259

*Rolv Nøtvik Jakobsen
er førsteamanuensis på PTS
r.n.jakobsen@teologi.uio.no*

Søndag før faste (fastelavn) 18. februar 2007

Prekentekest: Luk.18, 31-43

Lesetekster: Jes. 52, 13-15; 1.Kor. 13, 1-13

Av Marit Bunkholt

Fastelavn

Herrens lidende tjener møter kjærlighetens vei i lesetekstene. Den tredje lidelsesforut-sigelsen møter den blinde mannen som får synet igjen i evangelieteksten. Kjærlighet og lidelse, glede og sorg blandes på denne søndagen. Slik vi i våre tradisjoner på fastelavn blander ris og boller? Jeg skal ikke påstå noe som helst om tradisjonenes opphav og betydning, men registrerer at dagen er motsetningsfylt. Forskjellige slags ord,

fortellinger og tradisjoner hører til på den. Kirkeårsmessig er den plassert i overgangen mellom tida hvor vi endelig har forstått/blitt åpenbart betydningen av julebarnet, til tida for å ta innover seg hva en slik åpenbaring vil føre til for barnet, hvilken skjebne det skal få og hva det forteller oss om våre egne liv.

Godheten tyter ut

Prekentekestens kobler sammen to stykker forskjellig tekstmateriale. Et utsagn fra Jesus til disiplene, og en fortelling om en tilfeldig helbredelse på turen til Jerusalem. Disiplene skjønte ikke noe av det Jesus sa, men vi kan forstå. Vi vet hvordan det går, og gjenkjenner Jesu profetier fra påskens fortellinger. For oss er det mulig å bli berørt av utsagnets dramatiske sannhet. Jesus er på vei til lidelse og død i Jerusalem. Vi vet det. Del 2 av dagens tekst forteller fra vandringen. Jesus har forutsagt hva som vil skje, men går likevel mot Jerusalem. Vi husker rådsherrenes hån som kommer senere – andre har han frelst, la han nå frelse seg selv. Hvorfor frelser han ikke seg selv? I stedet tar han seg tid til å frelse en annen underveis.

Hvorfor måtte, eller ville, Jesus lide og dø? Hvorfor tok han sjansen på turen til Jerusalem? Han må ha ment at han hadde et viktig ærend der, så viktig at han ikke hadde noe valg. Oppgjøret med tempelet, overprestene og de skriftlærde var nødvendig. Det ligger en dyp realisme i Jesu utsagn til disiplene. Her kan alt av vondt skje, stor og sterk makt skal utfordres. Likevel, underveis mot dette tyter godheten fram. Slik Jesus også varsler at godheten vil seire over ondskaper i hans eget liv. Den tredje dagen skal han oppstå.

Man kan ikke alltid frelse seg selv, men man kan midt i sine egne problemer likevel

råke en annen med godhet og en frelsende gjerning. Godheten kan ikke alltid kontrolleres. De som gikk først forsøkte å holde farten oppe, gå forbi den blinde. Jesus lot seg ikke stoppe, klarte ikke kontrollere kjærligheten.

Å se

Disiplene ville ikke eller kunne ikke se hva som kom til å skje. Jesus så, men gikk på likevel. Den blinde fikk synet, så verden og livet på nytt. Å se er til stor glede for et menneske, men det kan også være brutalt. Det er mye å få øye på som det ikke er noen glede å se. Uansett innebærer det å se også forpliktelse. Den som ser, vet. Den som vet, har ansvar. Den blinde brøt ut i lovsang av glede ved å få synet igjen. Men hvem vet hva han fikk se etter hvert? Hvilke utfordringer han fikk møte, måtte ta tak i? Synet brakte ham tilbake til fellesskapet, og dermed også tilbake til ansvaret.

Prekenen må gjerne handle om å se. Uten å vite i skrivende stund hvordan vinneren har vært i januar og februar, merker jeg at miljøbekymringen har satt seg i meg. Akkurat nå tenker jeg at det er dette vi må snakke om, hele tida, så ofte det kan passe. Hva ser vi rundt oss, hva kan vi gjøre med det? Denne bekymringen er dessuten også et eksempel både på noe som ikke er godt å se, og hvor vi som globalt fellesskap ikke helt vet hva vi ser. Det er få enkle løsninger å se som samtidig ikke har store omkostninger for mange. Det er vanskelig å se på det som skjer, og hva som må skje videre.

Takken går til...?

Den blinde møter godheten i et menneske, og lovpriser Gud. En naturlig reaksjon for et menneske som lever i en religiøs kultur. Men også en åpenbar korreksjon til de av

oss som ofte eller av og til brisrer oss med våre seire, som lever med blikket vendt mot en eller flere helter eller heltinner eller som gjør våre livsvalg med tanke på selv å bli synlig. Æres den som æres bør, og ofte er det et menneske eller flere som fortjener oppmerksomhet for noe de har sagt eller gjort. Det virker likevel så riktig av den tidligere blinde å ikke levne Jesus all verdens oppmerksomhet, og likedan at ikke Jesus krever takk i retur etter utført helbredelse. Gud, godhetens kraft, livskraftene – kall det hva du vil – det fins noe som trer i kraft mellom oss og skaper nytt, skaper godt, skaper forandring. Vi trenger oppmerksomhet fra hverandre, men vi trenger ikke tilbedelse, lovsang, forherligelse. Gudsdyrkelse kan fri oss fra dyrkelse av hverandre. Det er menneskelig å gjøre godt. Det kan vi takke Gud for.

Godheten kan vi ta i mot, glede oss over. Den tyter plutselig fram. Ondskapen trenger vår skjerpede oppmerksomhet og vår motstand.

Salmer – noen muligheter

95
96
694
695
703

*Marit Bunkholt
er praksisleder ved PTS
marit.bunkholt@teologi.uio.no*

Askeonsdag 21. februar 2007

Prekentekest: Matt 6: 16-18

Lesetekster: Jes 58: 5-9a; 1. Joh 3: 4-8

Av Jørgen Vik

Fastetiden starter

Jeg har lært at begynnelse og avslutninger er viktige. En rituell start på fastetiden kan være viktig. Samtidig sitter jeg her før jul og skriver og tenker at hele markeringen av fastetidens start ofte kan bli temmelig elitisistisk. Det er de få, de spesielt interesserte, som kommer til kirke og det er disse vi lager istand gudstjeneste for. Det er ikke noe galt i det. Men jeg syns det er viktig å slå det fast. At askeonsdag ikke på noen som helst måte er etablert i folket som helhet.

Mange syns faste høres ut som klam og utvendig kristendom. Noe snålt for de spesielt interesserte. Jeg tenker at fasten er mer spennende enn som så. Faste handler ikke om selvplaging og sulting. Faste handler mer om å øve seg i å bryte opp rutine sine. Gå igjennom livet sitt og kjenne etter. Hva er nødvendig og hva er ikke nødvendig? Hva gjør jeg fordi jeg vil og hva gjør jeg fordi det er en vane? Hva gjør jeg fordi andre trenger det? Fastetida kan være et 40 dagers brudd med hverdagslivet. Alle rutine og vanetenkningen. Jeg veit at rutiner er nødvendige og gjør livet enklere. Men fastetida er en mulighet til å prøve rutine sine. Lete etter grensene. Avstå fra noe som jeg bruker tid på men ikke trenger. Velge noe som jeg bruker tanker på men aldri har fått gjort. Fastetida kan være 40 dager med trening på å leve litt annerledes. Øve seg i å ta kontroll og bli bevisst livet sitt.

Spenningen i askeonsdagen

I tekstene og i dagen er det en spenning mellom tre måter å faste på. En ting er Jesu ord i Matteus om hyklernes faste. Den finnes vel egentlig ikke i Norge i dag. Men større er spenningen mellom faste som bot og bønn, og faste uttrykt i diakoni.

Mange henter tilbake ritualer fra den katolske kirken med askekors i panna og omvendelse og bot. Mange har skrevet om denne type feiring. Vi gjør bot for verden. Ber for verden. Men ikke slik som hyklerne. Vi gjør det i hemmelighet. Vi gjør det i det skjulte.

Målet med faste kan ikke være å plage seg selv eller vise seg fram eller fortjene nåden. Målet må være å bli mer lik Jesus. Og i dette ligger kanskje hemmeligheten. Den hemmelige fasten som skal, i følge Jesus, kamufleres godt. En skal vaske ansiktet og salve hodet. Gjøre seg ekstra pen! Pleie sitt ytre ekstra disse dagene fordi Gud ser i det skjulte. Og hvilke hemmeligheter har vi med Gud? Slike som bare Gud vet om. Kanskje vi kunne pleie disse i fastetida. Minne om dem og pleie dem. Og hemmeligheter kan være gode og vonde og det kan være god grunn til å be om nåde. Jesu etterfølgelse i hemmelighet.

I spenning til dette står Jesaja. For i følge Jesaja vil Herren at vi i fasten kjemper for det gode. Deler brød med de som sulter, ja rett og slett ikke svikter våre egne. Og Kirkens nødhjelp sin fasteaksjon tar Jesaja på ordet. «Forglemmegei» fokuserer på de krisene verden ikke ser. Vi skal samle inn penger til dem som lider i det skjulte. Dem som verden overser. Slik sett kan fasten hjelpe oss til å holde fast i kjærligheten til dem vi ikke har møtt. De av våre egne som vi har sviktet hele resten av året. Og askeonsdag er begynnelsen på dette. Jesu etter-

følgelse i det ytre.

Faste var engang å holde fast i spiseforskrifter og andre forskrifter. Slik er det ikke lenger. Men kan vi tenke oss at fastetida skal tvinge fram en sult? En sult etter det rettfærdige. En sult etter menneskeverdet for alle.

I Skedsmo kirke har vi ikke gudstjeneste på askeonsdag. Vi hadde det før men det var ikke mange som benyttet seg av muligheten. Så jeg tenker at kanskje skal vi begynne på nytt? Med noe annet?

Konfirmanter

Jeg vil begynne med konfirmanter. I deres undervisning står fasteaksjonen sentralt. Hele gjengen er på beina og samler inn penger fra over 16 000 mennesker. Det er rett faste det!

Askeonsdag er starten på fastetida og konfirmanter kan utstyres med kors i panna for diakonal tjeneste. Slik sette større sammenheng mellom Jesu etterfølgelse og frivillig arbeid. Vi kan se sammenhengen mellom det Jesus gjorde og det vi gjør. Informere om fasteaksjonen. Utfordre konfirmanter til å foreslå hva vi skal bruke fastetida til. La dem komme fram med det vi bør gjøre bot for. Hva og hvem vi bør be for. Hvilke rutiner vi kan riste litt i. Lage en samtalegudstjeneste av askeonsdag kanskje?

Salmer

Før jeg har snakket med konfirmanter foreslår jeg fire salmer fra Salmer 97. Disse er 27, 118, 120, 144.

*Jørgen Vik
er prostiprest i Skedsmo
prostiprest.skedsmo@skedsmo.kirken.no*

1. søndag i faste 25. februar 2007

Prekentekest: Matt 4, 1-11

Lesetekster: 1 Mos 2, 8-9. 3, 1-19;

Hebr 4,14-16

Av Øystein Dahle

Denne teksten ved inngangen til fastetiden har hatt avgjørende betydning for utviklingen av ulike kirkelige fastetradisjoner. Sentrale elementer er tilbaketrekning til ensomhet, fravær av mat og åndelig konsentrasjon. Og fortellingen har vært oppfattet som en eksempelfortelling der Jesu faste i 40 dager har blitt et ideal. Men denne fortellingen gir ingen oppfordring til å faste. Fortellingen kan tvert mot leses som en advarsel mot overdreven faste – det er nettopp etter lang tids faste at fristeren kommer med sine forførende invitasjoner. Kanskje har en slik tolking av teksten svakt belegg. Men det er i likevel en påminnelse om at intens åndelig fokus også kan lede til mange fristelser innenfor kategoriene makt, manipulasjon og selvhevdelse.

Felles for ulike kirkelige fastetradisjoner er forsakelse fra et eller annet. Kirka vår er fattige på ritualer om forsakelse knyttet til kirkeåret, men rik på tradisjoner som knytter et rett kristelig liv til kontinuerlig forsakelse av ulike typer nytelse. Den livsfornektende forkynnelsen har etter hvert mistet noe av grepet, i stedet trer det fram et mer eller mindre tydelig bilde av et mer livsbekreftende kirkelig språk. Men i denne letingen etter et språk om Gud som skaper og som kilde for lyst og lykke kommer fristeren kryptende. Frister med intetsigende floskler og overfladiskhet som ikke bærer livet vårt når noe står på spill.

Forsakelse er et ord som jeg sjelden hører fra noen prekestol. Av en eller annen grunn blir ordet brukt i en av kirkebønnene når det skal bes for konfirmantene. Er det noen som mener at tenåringer har mer behov for forsakelse enn oss andre? Fristelsen er i hvert fall stor til å mene at det er i andres liv at utbyttet av forsakelse er størst.

Kirkemøtet vedtok i 2006 at forsakelse skal være en av fire kjerneverdier for Den norske kirkes kommunikasjonsplattform(!). Jeg er usikker på om det er klokt å løfte fram dette som en kirkelig kjerneverdi for folkekirkelig kommunikasjon, men de skal berømmes for dristighet når de forsøker å gi nytt liv i dette krevende begrepet. I vedtaket sier de bl.a.:

Forsakelse

Den norske kirke vil formidle kallet til å følge Kristus i forsakelse, tro og tjeneste. Det forplikter oss til å kjempe mot det som truer menneskets verd. Vi vil tale sant om mennesket og holde fram at livet også bringer med seg savn, sorg og udekkede behov. Vi ønsker å være en motkultur til forbrukersamfunnet, og vil framelske takknemlighet, offervilje og tjenersinn. Vi vil arbeide for en bærekraftig forvaltning av skaperverket og for at kløften mellom rike og fattige i verden skal bli mindre.

Jeg synes Kirkemøtets vedtak er et godt spor for en mer sosial-etisk vinkling på fastetiden med fokus på menneskeverd, bærekraftig utvikling og fattigdom. Men kanskje beveger vi oss et godt stykke utenfor teksten om Jesus som fristes i ødemarken hvis det hele ender i oppfordringer til et mer ansvarlig og solidarisk liv?

Jesus fristes ikke i denne fortellingen til et liv til å bryte den gode moral. I denne

teksten fristes han til å gjøre under, lokkes til fryktløs tillit til englers omsorg, innbys til herredømme over jorden. Han fristes til å få makt gjennom å ta i bruk ekstraordinære virkemidler. Denne teksten er et av flere fortellinger der Jesus avviser å bruke tegn og under på oppfordring eller som et krav overfor Gud. Samtidens forventning om at Messias skulle gjøre fantastiske underverk som åpent demonstrerte guddommelig makt. Jesus går ikke inn i denne forventningen.

Jesus fristes til å gi avkall på sin menneskelighet. Han velger i stedet å forbli det menneske han ble født til i Betlehem. Han bekrefter at han skulle gå ut av templet og inn i vår verden. Fastetidens vandring mot påsken i Jerusalem er en vandring med Jesus som velger sin menneskelighet. Som viser styrke ved å oppgi makt. Som fikk autoritet gjennom å vise avmakt. Denne teksten kan derfor bli en ny mulighet til å reflektere over inkarnasjonen – men denne gang fri for ribbefett, juleglitter og krevende familiemiddager. Gud som et hjelpeløst barn er et godt utgangspunkt for å snakke om Gud. Men Gud som en sulten og sårbar mann kan også utdype inkarnasjonens paradokser. Og kanskje utdype Jesu menneskelighet og menneskets hellighet.

Talen om forsakelse har lett ført til avsondring og distanse fra det vanlige liv der hellighet og menneskelighet blir motsetninger. Inkarnasjonen kan snu opp ned på tilvante forestillinger om motsetninger og harmoni. Jesu menneskelighet gjør det tydelig at det guddommelige og det menneskelige hører sammen. Inkarnasjonen er en veiviser for å få tak på relasjonen mellom Gud og menneske. Når Gud handler er det ikke naturstridig, Guds handlinger skjer midt i vår verden på tvers av våre forventninger.

Kanskje er den gode faste å finne i et

fokus på det som bekrefter vår verdighet? Fastholde at vi skapt. At det viktigste i livet er gitt. Forsake fristelsen til å tro av vi fortjener vårt liv. Forsake forfengeligheten og selvrettferdigheten som ligger på lur i all smiger. Kan vi make å fornye fastetradisjonene slik at de bekrefter livskraftene? Kan vi skape ritualer for fastetiden med en hellighet som lukter jord - og en åndelighet som bekrefter vår skapte menneskelighet? Kampen mot all umenneskelighet og mot alt som truer menneskets verd er noe avgjørende – og der mye står på spill.

Salmetavle

20

71

710

718

728

*Øystein Dahle
er avdelingssjef i Kirkelig
arbeidsgiver- og interesseorganisasjon
oystein@ka.no*

2. søndag i faste

4. mars 2007

Prekentekest: Gen. 32,24-30

Lesetekster: 2 Kor 6,1-10; Matt 15,21-28

Av Martin Ravndal Hauge

Dette er en absurd historie også fra forfatterens hånd: JHWH beskrevet i håndgemeng med et menneske, til og med som underlegen, var like absurd den gang som nå, og sannsynligvis enda mer. Dertil er beretningen gåtefull. Vi får ikke slagsbroren presentert som guddommelig; kun antydninger, som når Jakob plutselig forlanger

at motstanderen skal velsigne ham og vil vite motstanderens navn (Dom. 13,17-18), og først og fremst ved Jakobs avsluttende kommentar i v. 30. Men det må være bevisst tilslørende: Jakob er alene i mørket og mørket fortettes i en skikkelse som angriper. Hvorfor han angriper, angis ikke; for Jakob må det dreie seg om en kamp for livet mot en ukjent. Også betydningen av de verb som beskriver kampen, er usikker. Roten 'bq som verb i niphala brukes bare her. Mulig det henger sammen med substantivet 'baq og dermed noe i retning av et bilde av brytere som «velter seg rundt i støvet». Ordet som gjengis med «strid» (s_râ) i vers 28 er spesielt, det brukes ellers bare i Hos. 12,4 og dermed kun om denne spesielle episoden.

Ikke bare absurd altså, men tilslørt og hemmelighetsfull. En historie full av «hull» som er adressert til en leser som må fylle ut hullene og finne sin egen historie (illustrert av en tidlig lesning gjengitt i Hos. 12,4-5 der Jakob gråter og tigger om nåde). Det kan ikke dreie seg om et spesielt «poeng» som en dyktig leser bør finne. Snarere tvert imot blir historien hel når noe blir gjenkjent og utbygget til leserens egen historie. Slik bør vel også predikantens modus være: henvender seg til mennesker som har levd og lever denne historien uten å kjenne *hvem* de egentlig har slåss mot, og som dermed kanskje kan få hjelp til å gjenkjenne sin egen historie.

Leseren hjelpes et stykke på vei ved en narrativ ramme som er vanlig i Genesis og knyttet til temaet «det hellige sted». Faste elementer er veien til stedet, aktørens forberedelser, guddommens tilsynekomst, avslutning med at stedet får sitt navn (f.eks. parallellberetningen i 35,1-7). Vår fortelling er et eksempel på at denne rammen kan brukes til å for å si noe helt spesielt som bare

kan sies på denne måten (jf. Abrahams offer i Genesis 22, Moses i Exodus 33 og 34, Elia i 1. Kong. 19). Kontrasteffekten er viktig for dette spill på de høyhellige tradisjoner som fremstiller Møtet som den sentrale opplevelse. Den religiøse facit brytes i stykker for at bitene kan settes sammen på en helt ny måte. I dette tilfelle er Møtet som en tvekamp der den menneskelige aktør er seierherre. Meget radikalt; skal vi sammenligne med nattverden forvandlet til en fyllefest? Presten har puttet brekningsmidler i vinen? Job ville nok mene at en spesiell guddommelig bevågenhet uttrykt i tap av rikdom og barn, avsluttet med forferdelige byller ville være en brukbar konkretisering av Jakobs nattehistorie.

Med dette antyder jeg også en herme-

nevtisk ramme for lesningen (dikteren ville nok mene at en slik tilrettelegging er å ufarliggjøre hele historien, men gjort for predikanter må noen antydninger kunne tåles). Historien må reflektere den type erfaringer som f.eks. Abrahams offer og Jobs bok er radikale uttrykk for. Klagesalmene er det tradisjonelle uttrykk for slike erfaringer: Min Gud! min Gud! hvorfor har du forlatt meg! Det må være et viktig for denne fromheten at Klagen som litterær genre stiller skriket og anklagen sammen med lovprisning og tillit. Møtet med guddommen impliserer en erfaring som rommer skriket og jubelen som to sider av samme sak. Muligens kommer det ene foran det andre (jf. teorien om at klagen reflektere et rituell begivenhetsforløp), som natten ble fulgt av en dag

da Jakob så solen. Men rommet i én tekst, som de må rommes i en menneskeskjebne, hører de til syvende og sist sammen. Mer teologisk reflektert (Exodus 33) fremstilles denne type erfaringer i Exodus-Numeri komplekset, der JHWH i en før-Sinai modus som Befrieren settes opp mot JHWH i en etter-Sinai modus som Démonen: Nærkontakt med guddommen er tung å utholde for de utvalgte. Også forbeder-funksjonen må forutsette en mer eller mindre institusjonell form for motstand mot guddommen: Mennesket setter seg opp mot den guddommelige vilje – og guddommen gir etter! (f.eks. Abraham i Gen. 18, Moses i Exod. 32 -33).

Men disse antydninger til en forståelsesramme må ikke ødelegge beretningens mangetydighet og fundamentale åpenhet! Abrahams offer og Jobs lidelser er utført i litterære rammer som et stykke på vei hjelper en tradisjonell leser til å åpne seg aldri så lite for nye innsikter (og terger den leser som er for villig til radikale eksperimenter). I Jakobs kampen gis intet ved dørene! Leseren er henvist til å medleve en makaber beretning så vidunderlig godt gjort at man både kan se for seg nattescenen og dertil får manet frem skyggebilder av seg selv som menneske på jorden, slik man kan møte dem i drøm om natten og en sjelden gang som anelse om dagen.

Noen enkeltheter i scenografien:

Elven er en viktig markør. Som skille mellom Jakob i det fremmede land og Jakob tilbake i det egne landet reflekterer motivbruken elven som inngang til Landet og dermed som overgang fra det fremmede til det egne (Josva 3 og dermed referanser til Sivhavet. Slike konnotasjoner vil ytterligere markere kontrasten til den stereotype bruk der grensen overskrides ved hjelp av gud-

dommen i en attraktiv modus). Jakob er i grenseland, midt mellom to livsfaser (initiasjon? jf. påskens redsler, Exod. 12 forut for Sivhavet)

Jakob er alene, jf. gjentakelsene vv. 22 og 23, endog med konklusjon i begynnelsen av v. 24.

Natten. Vi vet fra v. 13 at Jakob har slått leir for natten. Men dette gjentas i v. 21. Og ytterligere blir dette både gjentatt og dramatisert v. 22: Så stod han opp denne natten. Nattmotivet er selvsagt ikke tilfeldig; det vet alle små og store barn som har vært alene i mørket og møtt «nattens redsler» (Høysangen 3,8).

Daggry kontrasterer nattemotivene. Også dette gjentatt i vv. 24 og 26 som et slags refreng og ført frem til klimaks i v. 31, bokstavelig gjengitt «og den strålte for ham solen da han gikk→». Dagen er selvsagt den gode tid (Ps. 46.6). Bruken understreker at natten med sine redsler var tiden for Møtet.

Denne tørre kommentaren i v. 32 bryter med fortellerens visualiseringskunst. Men ikke så: Her får leseren trekke pusten med en påminnelse om at ingen kan møte den natlige utgave av Gud uten å bære mén av det til sin dødsdag.

Konteksten

Så langt har vi sett på beretningen som et enkeltstående «dypdykk» (implisitt som et redaksjonelt innskudd). Det er greit rett nok: historien er spesiell, og Jakob-Esau beretningen i kap. 32-33 kan meget vel leses uten den natlige scenen. Så predikanten kan godt stoppe her; der er gåtefullheter nok selv om beretningen leses som en torso. Men den litterære hånd bak Genesis slik verket nå foreligger, vil at episoden skal leses sammen med konteksten som er sentrert om møtet mellom de to brødre: Etter

kampen da solen «strålte over ham», «løftet Jakob sine øyne og han så. Og se! broren var kommende» (33,1). «Øyeløftingen» angir et narrativt høydepunkt og må være stilistisk forberedt i noe. F.eks. Gen 22,4: «På den tredje dagen løftet Abraham sine øyne og han så stedet». Enda bedre i Exod. 14,10 (ødelagt av en forenkende oversettelse til norsk i de siste bibelutgaver) der forfatteren dveler ved Israels «øyeløfting» når de ser faraos hær: Etter en beskrivelse av angriperne «løftet Israels barn sine øyne og se! Egypten var settende etter dem». Også Gen 33,1 stiler mot et klimaks: Jakob ser broren sammen med en hær! Komposisjonen forutsetter nattekampen som en siste scene i forberedelsene til begivenhetene i kap. 33.

Det vil si bedragerens møte med sin bror, som han lurte så skammelig, og forsoningen mellom de to som det endelige klimaks: Først en anspent situasjon der Jakob – med øynene fylt av en stor flokk fiender – febrilsk ordner rekken av familiemedlemmer og selv går foran (det må være noe nytt for Jakob å stille seg fremst; som evig smarting kunne han sikkert arrangert tingene bedre for seg selv), så spenningen løst ut med en detaljert beskrivelse av møtet: «Esau løp ham i møte, han omfavnet ham, han falt ham om halsen, og de gråt» (33,4). Jakob har forberedt seg på å møte broren som en fiende – både Jakobs og Esaus liv har vært formet av deres fiendskap. Men historien ender reversert: Gud er den skjulte (og velsignende) fiende og den bedradde broren er storsinnet forsonet.

«Brorstriden» et sentralt tema for Genesis som helhet, representert ved konstellasjonen Abraham-Lot, Isak-Ishmael, Jakob-Esau, og Josef stilt overfor de 11 brødrene. Striden knyttes til bestemte situasjoner rundt et foretrukket heltebarn og dreier

seg om hvem som er Den utvalgte. Den komposisjonelle utviklingen av dette temaet involverer aktørene i en strid som blir hetere og stadig farligere for helten, som stadig mer får hele sitt livsløp bestemt av brorstriden. Opphetingen av striden skjer samtidig med en tilsynelatende motsatt tendens til en stadig mer sympatiserende beskrivelse av taperne som vekker leserens medfølelse. I Josefs biografi veves disse trådene sammen til bildet av brødrene som brødre sammen (jf. forsoningsscenene 33,4 og 45,14-15). I stedet for skillet mellom velsignet og ikke-velsignede blir de alle i den siste akt velsignet av faren og dermed alle stamfedre til en nye rekke velsignede: Heltens skjebne gjør at nesten-brormorderne inngår i kretsen av de utvalgte.

En dyp historie altså, noe som vel kan berøre dybdene i vår perikope. Ut fra dette skal Jakobskampen leses som del av en større historie som kretser rundt spørsmålene «hva vil det si å være utvalgt? hvem er Den velsignede?» Utviklingen fra Abraham som overlegent enestående til Josef mellom brødrene har Jakobskampen og forsoningen mellom brødrene som et dramatisk vendepunkt. Brødrene – her i rollene som bedrager og bedradd – må møtes og forsones. Men forsoningen under en strålende sol kan først finne sted etter en natt der bedrageren må møte Gud som en navnløs fiende og likevel «holder stand». Beretningen er gåtefull. Men så er forholdet mellom brødre. Og hvem finner ikke sitt liv som et møtested mellom en bedradd og en bedrager – ute i de forskjellige «familiekretser» og kanskje mest gåtefullt i sin egen indre virkelighet?

Martin Ravndal Hauge er seniorprofessor ved Det teologiske fakultet m.r.hauge@teologi.uio.no

3.søndag i faste

11. mars 2007

Prekentekest: Luk 11, 14-23(-28)

Lesetekster: Sak 12,10; Ef 5,1-2.8-11

Av Nils Jøran Riedl

Demoner og åndelighet til besvær

Det finnes religiøse fenomener det ikke er lett å forholde seg til. Dels fordi de er fremmede. Dels fordi vi ikke forstår dem. Dels fordi mange av forestillingene bærer i seg elementer av religiøsitet som ikke passer inn i samtidens forståelse av hva som er mulig å forholde seg til og hva som ikke er det.

Vi vil kanskje helst ikke snakke om dem, demonene, men historiene er nå der som deler av de tekstene vi skal forkynne over. Vi kan jo da forsøke å ta inn hva fenomenet kan være godt for, eller hva det kan være et uttrykk for. Jeg forsøkte å finne ut hva demoner var for noe, siden min egen personlige erfaring begrenser seg til de fortellingene som historien har gitt oss, dels av Jesus og hans omgang med dem, og dels kirkehistorien som og er en kilde til tolkning når vi skal forsøke å nærme oss det som kan omtales som demonisk eller demoni. Jeg fant ut noe, og lar det være mine refleksjoner rundt teksten til denne søndagen.

Demoni betegner tilstander og eller handlinger, som man går ut fra har sitt utspring av **demoners** påvirkning på et enkelt menneske. Ordet brukes gjerne synonymt med det som er djevelsk – eller rett og slett ondskap. Demonen har hatt en relativt viktig plass i den folkelige kristendommen gjennom århundrene. På samme måte som engler, tro på magisk virkning av nærvær til hellige ting og hellige personer – inklusive bønn til helgener. Alle disse fenomenene og

funksjonene til elementer uten for oss har blitt vesentlig svekket i vår egen og rasjonalitetens tid.

Engler, relikvier og helgener har lidd samme skjebne: At de har fått «minsket» sin betydning er åpenbart. I den katolske kirke er man på offisielt hold i dag skeptiske til å la de gamle elementer av magi knyttet for eksempel til nærhet til hellige gjenstander være så synlige som før. Eksempel kan være relikviene til Jesu kors i kirken Sta Croce in Gerusalemme i Roma, eller bønnelapper som plasseres på St Antonio skikkelsen. Tidligere var relikviene fra Jesu kors sentralt plassert på et alter i et siderommene i Sta Croce. I dag er de plassert i monter på en vegg og er trukket betydelig mer tilbake. For meg er dette uttrykk for samme rasjonalitet som også demonene har blitt gjenstand for. Den offisielle lære er nå rimelig entydig i forhold til å ikke legge vekt på dette, selv om den folkelige tilnærmingen stadig synes å forholde seg til både magien og den særskilte rolle enkelte av helgenene kan ha i forhold til enkeltmenneskets opplevelse av ve og vel. Det er en grunn til at kirken, både den katolske og vår egen, har fått en større avstand til enkelte av ulike religiøse uttrykkene.

Demoner og virkningene av dem vil vi i dag heller kople på mange andre psykologiske forklaringsmodeller. Det er liten tvil om at moderne psykologisk tenkning utmerket godt kan avlaste demonien som forklaring på negative hendelser og opplevelser. Det være seg ekstremopplevleser og mer eller mindre psykotiske tilstander som vi i dag ikke ville nølt med å diagnostisert, enten det nå dreier seg om hallusinasjonsopplevelser, eller er knyttet til anoreksi og selvplaging, vrangforestillinger eller personlighets-«brister».

Onde makter i ulike tradisjoner og løsninger på dette

Svært ofte har mennesker forklart ting som har skjedd eller ting som er ubegripelige eller tilsynelatende av ond karakter ved å tillegge dem djevelen – også kjent som en fallen engel –, eller en eller annen demon. Sinnrike systemer med under- og overordnede demoner og onde makter har blitt en del av fortellingene om kampen mellom det onde og det gode i tilværelsen. Djevelen, Asto Vidatu, Bes, Charot, Adramelech og mange flere demoner med aner fra persisk, etruskisk, etiopisk og flere andre religiøse tradisjoner har vært med å lage forestillingene som også har satt spor i den kristne tradisjonen. Demoner har funtes i mange versjoner. Den mest kjente er selvsagt Djevelen – Dyret i Johannes Åpenbaring eller en populærkulturell karikatur, ofte framstilt som ondskapen selv (bildet på denne er gjerne demonen Charot). Demonene har fulgt religiøse forestillinger i lange tider. I gamle samfunn svermet de i tusentall, mens i dag er populærkulturelle figurer fra Frankensteins monster, Sandemos Isfolket til Buffy the Vampire Slayer med på å forme våre forestillinger om djevler og demoner.

Demoner og demonutdrivelse har fortsatt ikke gått ut på dato i vår moderne verden. Så sent som i år 2000 fikk Vatikanet besøk av djevelen. Vatikanets sjefseksorsist fikk ikke bukt med uvesenet, og selv personlig inngripen fra pave Johannes Paul II var ikke nok. Forestillingene er der, om enn svakere enn før.

Hekseprosesene og inkvisisjonen har holdt mye av tankegodset rundt demoner og demoniske krefter i live i vår vestlige tradisjon. Tanken om djevelbesettelse og demoniske krefter ble oppfattet som vesentlig beveggrunn for å brenne, drukne, henge og

torturere mennesker som en oppfattet som besatte. For meg er det imidlertid slik at disse hendelsene og måtene å behandle andre mennesker på bærer i seg vel så mye demonisk som tanken på at det skal være mulig å fordrive demoner fra enkeltmennesker. På samme måte som den maktutøvelse som ligger for eksempel i eksorsistiske ritualer. Den makt en eksorsist har i møte med et enkelt menneske er det mange grunner til å være skeptisk til.

Vanligvis blir besatte personer ikke betraktet som onde i seg selv, eller ansvarlig for sine handlinger. Derfor er eksorsisme mer sett på som en kur enn en straff. Eksorsisme er av gode grunner svært omstridt. Demonutdrivelse er en sjelden begivenhet i Norge. Men man kan imidlertid stadig høre om fenomenet fra misjonsvirksomhet. Eksorsisme ble et svært populært tema etter den amerikanske skrekkfilmen «The Exorcist» som kom i 1973. Filmen sørget blant annet for at den katolske kirke i Chicago måtte ansette en eksorsist for å drive utdrivelser.

En del karismatiske kristne er fremdeles opptatt av fenomenet. Senest i november 2004 strømmet 500 karismatikertroende til et weekendseminar arrangert i Storsalen i Oslo. Hovedtaleren fortalte om en ung jente med en dødelig nyresykdom som ikke kunne helbredes (gjennom bønn) før en demon var drevet ut av henne. Demonen, i sin tur, kunne ikke drives ut før den unge jenta hadde tilgitt sin mor, som hun for øvrig ikke visste noe om, siden hun ble adoptert bort som baby. Hovedtaleren mente imidlertid der og da å ha fått en gudsåpenbaring om at hennes biologiske mor som 16-åring hadde bevirket at jenta ble unnfanget i seksuell synd. Dette igjen hadde bevirket at den unge jenta (som tydeligvis intuitivt visste dette) hadde en

utilgivende holdning overfor moren. For å bli utfridd fra demonen og fysisk helbredet, måtte hun først tilgi henne. Hun gjorde det, ifølge hovedtaleren, og ble angivelig mirakuløst helbredet.

Typisk for den karismatiske vekkelse på 1970-tallet var at man ikke dannet separate menigheter, men forsøkte å virke «åndelig fornyende» innenfor sine respektive trossamfunn. Mange kom like fullt sammen til uformelle fellesskapsamlinger utenfor sitt eget trossamfunns regi, og hvor fellesnevneren for de fremmøtte var at man enten hadde opplevd eller aktivt lengtet etter karismatiske åndserfaringer i eget liv. Innenfor noen av disse fellesskapsgruppene var man opptatt av både «indre helbredelse» og utfrielse fra ånds-makter.

Troen på et univers overfylt med engler og demoner og mystiske krefter brer imidlertid om seg – også i vår del av verden. De troende øker i antall, og de hevder at den store vekkelsen ligger foran oss. De ber om at også du skal bli frelst. Som et motstykke til det de oppfatter som den postmoderne kollapsen av verdier, gir karismatikerne alle ting mening ved å sette dem i sammenheng med dette store dramaet: Guds kamp mot Satan og hans hær i den siste tid før Jesus kommer for annen gang, denne gangen for å vise seg i sin sanne herlighet og dømme levende og døde. Idet samfunnet trodde alt var gjennomskuet, forklart, psykologisert og dermed innholdstomt og likegyldig – sex, fellesskap og tradisjoner – kom en ny bevegelse som ga blaffen i «Naiv.Super» og ironiske relativister og reiste seg mot mørkets hær i stedet.

Et stjernetegn på en skoledagbok er ikke pynt eller tøv, men en inngangsport for onde ånder. Et bønnemøte er ikke en forsamling gamle damer som håper på det beste for fe-

dreland og misjonærer, men seierrik krigføring mot mektige demoner.

Hermenevtisk avrunding

For meg henger vår forståelse av demoniske krefter og maktesløsheten i forhold til dette sammen med manglende kunnskap og manglende tro på at det er mulig å gjøre noe med det som er uforståelig i tilværelsen. Jeg tror vi er i stand til å gjøre noe. Nettopp denne positive bekreftelsen på muligheten til å la endring finne sted er det jeg mener vi kan bruke demonfortellingene og Jesus sitt møte med disse fenomenene på. Han befalte, han mente at det var mulig å gjøre noe, og han la til rette for at endring kunne skje. Det kan vi og. Det handler om hvordan vi møter mennesker, fenomener og potensiale som ligger også i den kunnskapen vi i dag har om hva vi faktisk kan gjøre i møte – også med hendelser og fenomener som oppfattes som destruktive og ødeleggende.

På et nivå synes det rimelig å knytte demonene og framveksten av en tydelig djelveforestilling til projisering av indre forhold som ble oppfattet for destruktive til at de kunne være resultat av menneskets frie – og eventuelt positive valg. Samtidig som jeg tror at nettopp *valget* som religionshistorisk fenomen bidrar til at en får forestillinger om krefter utenfor oss. Krefter som gav mulighet til fraskrivelse av nettopp det å være velgende. Forhold som lå utenfor det som enkeltmennesket tilsynelatende kunne ha makt til å gjøre noe med. Det er grunn til å tenke på andre måter om dette i dag. Kanskje nettopp fordi vi er i stand til å si noe om sammenhenger og egen ansvarlighet. Sammenhenger som innebærer en vesentlig annen tilnærming enn at hele tilværelsen styres av forhold utenfor det vi faktisk er i stand til å si at vi kan være ansvarlige for,

som enkeltmennesker, som samfunn.

For nettopp ansvarligheten for livsgrunnlag, psykisk helse, muligheter vi legger til rette for å gi det enkelte mennesker, alt dette er forhold vi med dagens kunnskap er oppmerksomme på at vi kan gjøre noe med. Det er ikke alltid åpenbart hva det skal være, men at vi kan gjøre noe er det liten tvil om. Selv i forhold til alvorlige psykiske lidelser har vi i dag en helt annen beredskap i møte med enkeltmenneske enn det som har vært tilfelle før.

Salmeseddel

196	730
416	634
113	479

*Nils Jøran Riedl
er studentprest i Oslo, for tiden på BI
nils.j.riedl@bi.no*

bokmelding

Klassiske Derrida-tekstar på norsk

Jacques Derrida: *Dekonstruksjon. Klassiske tekster i utvalg. Oversatt og med innledning og kommentarer av Karin Gundersen*, Spartacus, Oslo 2006

Karin Gundersen har omsett fire tidlege tekstar av den franske filosofen Jacques Derrida (1930-2006) til norsk. Resultatet har blitt ei stilig bok med tittelen *Dekonstruksjon. Klassiske tekster i utvalg*. Ein potensiell lesar har rimeleg grunn til å stille to spørsmål i møte med denne utgjevinga. For det første kvifor det er behov for at allereie klassiske tekstar skal bli omsett til norsk? Mange nordmenn har lese eller i alle fall bladd i desse tekstane, særleg i engelsk omsetjing. Nettopp fordi Derrida er ein filosof som *tenker gjennom språket* (i begge meiningar av uttrykket), er det storarta for ein norsk lesar å kunne lese sentrale Derrida-tekstar på morsmålet. Som Karin Gundersen understrekar er ikkje utgangspunktet for prosjektet mistillit til dei engelske omsetjingane, men heller å utfordre og berike det norske språket. Resultatet har blitt lesbare norske tekstar som ber preg av å vere tru mot den originale franske teksten.

Det andre spørsmålet dreier seg om kvifor eg som lesar skal bruke tid og kreftar akkurat på desse tekstane? Ein god grunn er å få førstehands kunnskap om kva termen «dekonstruksjon» inneber i praksis.

Dekonstruksjon er eit omgrep Derrida sjølv coina og som no er i omløp i svært ulike samanhengar. Dei fire tekstane i utvalet vart først publiserte frå 1967 til 1972 og dokumenterer korleis dekonstruksjonen framsto i sin tidlegaste fase. Dei er som alle klassiske tekstar også grunnlagstekstar. I tillegg trur eg det er tenleg å arbeide med desse tekstane for å få utfordra nokre utbreidde fordømmar mot Derrida som, sorry to say, også finst innafor teologiske fagmiljø. Kva fordømmar tenker eg på? Jo, t.d. at Derrida ikkje trur det finst noko utafor språket, at han meinte at skrift og fråver er betre enn muntleg tale og nærver, at dekonstruksjon er det same som å plukke ting frå kvarandre og at dekonstruksjon dreier seg om ein (kritisk) metode ein kan lære seg.

Den siste teksten, utdraga frå «Platons apotek», er nesten ikkje lesbar dersom ein ikkje har Platons dialog *Faidros* present under lesinga. Tekstutdraga er i stor grad kommentarar og Derrida framstår som ekseget. For teologar er dette ein gjenkjenneleg haldning til tekstar: Dei viktige tekstane skal lesast omogomigjen og målet er ikkje å bli ferdig med dei. Eksegetar og hermenevtikarar (og Derrida) er trufaste elskarar som stadig trur at det kjem noko nytt ut av møte mellom lesaren og den utvalde teksten. Eksegetar og dekonstruktivistar høyrer altså begge til ei gruppe som Roland Barthes kallar margina-

liserte lesarar: Dei som les tekstar om igjen. Derridas tekstar er i stor grad kommentarar og samtalar med klassiske filosofiske og literære tekstar. Og som Karin Gundersen understrekar er det å bli utvald til gjenlesing i seg sjølv er ei *anerkjening*.

Utsegnet om at det ikkje er nokon utafør-tekst («il n'y a pas de hors-texte»), er ikkje ei solipsistisk vedkjenning til at det ikkje finst noko utafør språket. Utsegnet må bli heller forstått utifrå det forpliktande forholdet mellom tekst og lesar: Lesarens ansvar i møte med tekstens tiltale gjer det umogleg å operere med ein privilegert stad utafør teksten. Dekonstruksjon er ikkje ei enkel kritisk opp-ned-snuing av etablerte sanningar og har ikkje som mål å få sagt det siste ordet. Derrida understrekar sjølv at dekonstruksjon ikkje er ein metode ein kan lære: «Jeg har ingen metode!» (s.12) Eg trur det er meir saksvarande å snakke om dekonstruksjon som ei *haldning*. Utvalet av tekstar gjer det også tydeleg at den enkle førestillinga om at Derrida eintydig står på den skrivne teksten si side og underkjenner den muntlege talens verdi, er ei grov forenkling. Platon-teksten dreier seg mellom anna om dei komplekse samhengane mellom tale og skrift, mellom nærver og fråver. Og i praksis var Derrida ein glimrande retorikar, også i meininga muntleg talar. Teksten om «Différance» er nettopp, som fleire andre viktige Derrida-tekstar, prega av å vere muntleg tale til konkrete tilhøyrarar. Boka *Work of Mourning*, som er ei samling minnetaler over vener, dokumenterer korleis Derrida var i stand til å gi den muntlege sjangeren «minnetale» ny meining. (Kanskje er det ein god plass å starte for nye Derrida-lesarar? Eller kanskje i nokre av intervjuar som viser kor godt Derrida også beherska den muntlege sjangeren.)

Det er sjølvsaugt mykje meir å seie om Derrida i ein teologisk samheng. Eg vil nøye meg med å påpeike at nyare teologiske interesse for Derrida og postmoderne tenking slett ikkje er noko eintydig fenomen. Derrida har blitt lese av litteraturvitarar og filosofar. Teologisk lesing av Derrida-tekstar opprettar på eit vis ein tredje pol. Men samtidig trur eg mange av dei teologiske lesingane grupperer seg i to fløyer etter kva lesemane dei er inspirert av: Akkurat som filosofen Pascal sondra mellom filosofanes Gud og Abraham, Isaks og Jakobs Gud, kunne ein tenke seg at det er ein forskjell mellom filosofane og litteraturvitarane/eksegetane sin Derrida. Det kan ein eventuelt kome tilbake til seinare.

Det som er viktig å slå fast her, er at Karin Gundersen har laga ei fin og nyttig bok. Også for teologar, enten dei no primært oppfattar seg som lesarar eller tenkarar. Eg skulle ønske at ho med sitt omfattande kjennskap til Derrida, også etter kvart kunne skrive ei innføringsbok på norsk à la den stadig lesverdige boka hennar om Roland Barthes.

Salmeskatten mjauer og maler uforståelege bilde

Simon Grotrian : *Jordens salt og verdens lys. Digte*, Borgen, København 2006

Det er ikkje lett å finne gode nyskrivne salmar. Dei gamle salmane kan framstå som altfor kjente, som uforståelege eller som begge delar på ein gong. (Kva er «ditt legems blomsterblad»?) Moderne bearbei-

dingar av dei same salmane blir ofte litt vel glatte. Nyskrivne salmar er ofte svært forståelege, med det kan vere vanskeleg å finne nye uttrykk. Det liknar ofte på noko du har lese før. Er det mogleg å skrive salmar og liturgiske tekstar som er friske i uttrykket og samtidig har noko av det gode uforståelege i seg? Salmar som fungerer som eit felles uttrykk for tru, utan å vere forfatta av ein komité, som altså både er enkle, velskrivne og personlege? Dette er presserande spørsmål i ei tid då gudstenestereformar ropar etter enkle og gode liturgiske tekstar og salmar.

Eg vil i denne samanhengen slå eit lite slag for ei samling av salmar som både er uforståelege og enkle og som eg, i alle høve, ikkje har blitt ferdig med så fort. Samlinga er skriva av den etablerte danske lyrikaren Simon Grotrian og heiter *Jordens salt og verdens lys*. Dei 65 salmane i boka har til felles at dei alle er sangbare, ofte på kjente salmemelodiar. Dei gjer i stor grad bruk av enkle ord henta frå kvardagserfaringar, men set orda og bilda saman på ein måte som strittar imot tilvante leseemåtar og uttrykksformar. Dei uventa assosiasjonane og dei kanskje svært personlege erfaringsbrokkane i desse salmane gjer at eg ikkje veit om dei er eigna for felles song i eit kyrkjerom. Er dette kanskje likevel mest ei diktsamling likevel, sjølv om undertittelen lover «salmer»? Eg trur ikkje det finst anna svar på det enn å prøve det ut. Eg gler meg allereie til ein slik sangkveld. Og same kva vi kjem fram til etter den kvelden, er dette enkle uforståelege ei spennande utfordring til arbeidet med å skape saksvarande språklege uttrykk for kristen tru no, i dag og i morra.

Her er nokre smakebitar: I ein av lov-songane, som i salmeboka ville blitt plassert under «dagstidene», lyd det siste verset slik «Englen river tågen ned som candyfloss /

og vi ser ham vogte på en byggeklods / dagene, vi ejer / falder af, når kloden nejler / bliv hos os.» (s.35) I det heile er det mykje lovsang og mykje englar i denne samling. Høyr berre: «Sneen er støvet fra englenes vinger / halleluja / varmen i svælget er klokker, der ringer / halleluja / får vi da brød / får vi da vin / kærlighedslød / evigheds-Rhin / er vi engle i dag.» (s. 82) Og vidare i samme salme: «Kristus til bords er den bedste av rejser / halleluja / han er Vor frelser og iskremens kejser / halleluja / bødlernes vom / vendte seg om / magerens kat / spinder i nat / vi vil synge hurra.» (s.83) Men det er også salmar som set ord på kontrastane og der lovsangen framstår på bakgrunn av liding og mørke. Eg vil sitere eit av dei siste dikta i sin heilskap: «Kristus er min frelse / han er bod og brand og helse / lad manien ihukomme / at min sørgetid er omme. // Kristus er min rose / og han finnes i en gløse / depressionen løfter duen / over verdensmyretuen. // Kristus spreder freden / som et mannatræ i Eden / Niagaras ædelstæne / falder, gravens er den ene. // Kristus samler sine / efter verdensvældets pine / han er sukker på min vinge / lad da Himlens klokke ringe.» (s. 84) Som sagt, eg skjønner ikkje alt. Men eg liker denne blandinga av det søte og det upassande, av det kjente og det uforståelege. «Når klokken ringer solen ind / da stryger jeg Vor Herres kind / han stryger også gerne min / og strøget er et solbærskrin.» (s.88)

*Begge bøkene er meldt av
Rolv Nøtvik Jakobsen
førsteamanuensis ved PTS
r.n.jakobsen@teologi.uio.no*

Nye Nytt norsk kirkeblad

Om endringer i bladet fra og med neste nummer

Gjennomgâelser av søndagenes tekster har i over tretti år utgjort ryggraden i Nytt norsk kirkeblad, tidligere Teologi for menigheten. Et stort korps av frivillige har ytt sitt bidrag til at prester som i dag er 50-60 år kan sitte på mer enn 15 innspill fra kolleger til tolkning og bruk av den enkelte tekst i tekstrekene. Mye godt og spennende arbeid er gjort av mange opp igjennom årene.

Til tross for de alltid tilstedeværende «tekstlesningene» har NNK vist evne til fornyelse. Vi har utgitt mange temanummer og vi har hatt utgivelsesperioder uten. De siste åra har redaksjonen lagt mye arbeid i å ha en aktuell magasindel i bladet. På et tidspunkt i vår historie ble overskriften over tekstgjennomgâelsene endret til «gudstjenesteforberedelse». Dette var både i tråd med hvordan mange skribenter var begynt å forhold seg til sin oppgave i møte med teksten, og et rimelig resultat av den liturgiske fornyelsen i vår kirke. Prekenen er

en del av en sammenheng, og sammenhengen er både en liturgi, en anledning, et kirkeår, mennesker og stedet man er på. Vi har operert med mange skribenter til tekstgjennomgâelsen/gudstjenesteforberedelsene, og vi har i perioder lagt vekt på å ha noen få og faste. Ved enkelte anledninger har det vært arrangert faglige samlinger for skribentene, steder hvor vi har forøkt å finne mer utav hva vår hovedsjanger «tekstgjennomgang» egentlig er. I de virkelig «gamle dager» i bladets historie var båndet til «Alternativt arbeidsfellesskap i kirken» tett. I alle år senere har NNK vært et sted for samling av radikale synspunkter og mennesker i Den norske kirke. Alltid har bladet blitt innledet med en leder, hvor fortrinnsvis brennbare kirkepolitiske tema er blitt behandlet.

Det er svært mange som har bidratt opp igjennom åra – takk for dét.

Vårt viktigste grep for å fornye vår sjanger har vært å stadig fornye vår stall av skribenter. Det er svært mange som har bidratt oppigjennom åra – hver i sær skal ha stor TAKK for dét. Dette bladet er helt avhengig

av frivilliges innsats, og mange har bidratt godt. Behovet for innsats blir ikke mindre i fortsettelsen, men som den oppmerksomme leser nå har forstått, vil arbeidsoppgavene endre seg noe.

Når Nytt norsk kirkeblad nå enda en gang «blir nytt», er det en fornyelse i forlengelsen av diskusjonen om hva en tekstgjennomgang egentlig er, og hvordan den kan være god og nyttig for mange. De av oss som sitter med årganger av NNK/TfM, og som også selv har skrevet mange ganger, vet noe om fornyelsens utfordring. Det er selvsagt en fornyelsens utfordring som møter enhver prest i møte med teksten enhver søndag. Men kanskje er det lettere tross alt å være prest på et sted enn å være skribent i NNK. Mens skribenten møter fastelavnsteksten i adventstida og skal skrive til en nasjon av predikanter, sitter presten som skal forkynne tre måneder seinere med åpenbaringstida i ryggen, klar for faste og med en menighet og en konkret anledning for sitt indre blikk. Utallige tekstgjennomganger i vårt blad er blitt innledet langs linjene «...når jeg sitter her i seinsommersola og tenker på siste søndag i kirkeåret...» Stikkordet «utallige tekstgjennomganger» er også en begrunnelse for forandring. Vi har et stort arkiv av tekster om tekstene. Mange av dem ligger allerede ute på nettet, og flere skal de bli. De kan få være en ressursbank, et sted å lete etter inspirasjon og ideer. Samtidig gir vissheten om deres eksistens en mulighet til å tenke nytt om hva vi fyller bladet med.

Nytt norsk kirkeblad skal ikke skifte navn til «nye NNK», men bli nytt som seg selv. Vi vil prøve ut en annen tilnærming

til tekstene, gudstjenesten og predikantens oppgave. Vi fornyer oss i forlengelsen av vårt evige sjangerproblem, og i tråd med forståelsen av gudstjenesten som en helhet. Fra og med neste nummer fins ikke tekstgjennomgangen lenger som et fast innslag, heller ikke gudstjenesteforberedelse til den enkelte søndag. De kan forekomme, men da som en blant flere tilnærminger til tekstene og gudstjenestene. Målet om å gi konstruktive og inspirerende innspill til arbeidet med gudstjeneste og preken står fast. Vi vil i hvert nummer ta for oss mellom 5 og 10 søndager med tilliggende tekster. I møte med dette vil vi by på forskjellige sjangre av tekst; drøftende artikler, preker, korte «leksikonartikler», fortellinger og tips, dikt, bokmeldinger, salmeforslag og innimellom også en tekstgjennomgang av godt, gammelt merke. Vi håper og tror at dette til sammen kan være et minst like godt, og kan-

skje bedre, bidrag til gode gudstjenester og prekener rundt forbi i kirken. Bladet vil i tillegg fortsatt være en åpen publiseringskanal for våre lesere, innspill i form av debattinnlegg, artikler og synspunkter mottas!

*Marit Bunkholt
er ansvarlig redaktør
for bladet*

Vi vil prøve en annen tilnærming til tekstene, gudstjenesten og predikantens oppgave